

A XXXII. Országos Tudományos Diákköri Konferencia

Állam- és Jogtudományi Szekció

Nemzeti Közszolgálati Egyetem Közigazgatás-tudományi Kar

2015. március 31 – április 2.

**A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés, mint a magyar
büntetőjog legsúlyosabb büntetése**

Jelige: republic

A lezárás dátuma: 2014

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés.....	3
2. Az életfogytig tartó szabadságvesztés, illetve a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés kialakulása, változások a magyar büntetőjog történetében	5
3. Hatályos büntetőjogunk szankciórendszere, jellemzői:.....	10
3.1 A szabadságvesztés	11
3.1.1. A határozott ideig tartó szabadságvesztés.....	12
3.1.2. Az életfogytig tartó szabadságvesztés.....	13
3.1.3. A három csapás törvénye	13
3.1.4. A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés	15
4. A büntetés-végrehajtás Magyarországon	16
4.1 A büntetés-végrehajtásról általában	16
4.2 A szabadságvesztés végrehajtása	17
4.2.1. Az eggyel enyhébb, vagy az eggyel szigorúbb végrehajtási fokozat meghatározásának kérdései, alapelvei.....	18
4.3 A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés végrehajtása	19
4.4. A Hosszúidejű Speciális Rezsim (HSR)	20
5. A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélték.....	25
5.1. Egy nap a körleten, ahol a „szomszéd is ötszörös gyilkos”	26
5.2. Az emberek, akik életük hátralevő részét a társadalomtól elzárva kell leélniük.....	28
6. A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés ellen és mellett szóló érvek bemutatása	32
7. A halálbüntetés, az életfogytig tartó szabadságvesztés és tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés büntetési nemének vizsgálata nemzetközi kitekintés alapján	37
7.1 A legtöbb nyugat európai országban a halálbüntetés eltörlése, és az életfogytig tartó szabadságvesztés alkalmazása a jellemző	37
7.2 A határozott tartamú szabadságvesztést alkalmazó országok	39
8. Konklúzió	42
Köszönetnyilvánítás	44
IRODALOMJEGYZÉK	45

1. Bevezetés

Azért vállalkoztam a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés, mint a magyar büntetőjog leg súlyosabb büntetésének részletezésére, mert napjaink egyik legvitatottabb témájává nőtte ki magát, az egyre szigorodó büntető politika hatására.

Hatályos Büntető Törvénykönyvünk mellett Alaptörvényünk is rendelkezik a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésről, ezzel kiemelve az állam büntető igényét azokkal az elkövetőkkel szemben, akik szándékos, erőszakos bűncselekményt követtek el. E súlyos, szabadságra bocsátást kizáró döntés meghozatalának lehetőségével ruházta fel az igazságszolgáltató hatalmat a törvényalkotó, a társadalom védelme, és a bűncselekmények megelőzése érdekében.

Az e témában való kutatás során sorra vetődtek fel bennem kérdések azzal kapcsolatban, hogy mi a célja e súlyos alapvető jogainkat is érintő büntetésnek. A Btk. 79. §-a szerint: "A büntetés célja a társadalom védelme érdekében annak megelőzése, hogy akár az elkövető, akár más bűncselekményt kövessen el." Vajon eléri a jogalkotó a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés büntető törvénykönyvbe, Alaptörvénybe való iktatásával a büntetés célját? Beszélhetünk a gyakorlatban visszatartó erőről? Valóban nem sarkalja, az örök életre szóló büntetés – a végrehajtási intézetbe zárt elkövetőt, arra, hogy a szabadulás, a reményvesztettség, az utolsó lehetőség jogán újabb bűncselekményeket kövessen el? Hogyan érvényesülhet a büntetés-végrehajtási nevelés célja ilyen esetekben? Ez az egyetlen megoldás a társadalom védelme érdekében, és ha igen akkor miért tartozunk azon kevés országok közé, akik alkalmazzák. Egyáltalán mi határolja el az 1990-es években eltörölt halálbüntetéstől? Valóban joga van a büntetőhatalomnak ahhoz, hogy az ítélet jogerőre emelkedésének pillanatában kizárja az elítélt személyiségének fejlődését, javulását, és ha igen akkor milyen szabályok alapján?

„Mindig megtaláljuk, amit elvesztettünk, emlékezünk arra, amit elfelejtettünk, és visszatérünk oda, ahonnan elmentünk, vagy éppen fordítva, örök körforgásban. Az egész élet új esélyek sora, és amíg élünk, az utolsó pillanatig, mindig lesz újabb esély.”

(Jeanette Winterson)

E nehéz kérdések megválaszolása érdekében, igyekszem bemutatni, hogy az egyes Büntető Törvénykönyvek, a társadalmi és történelmi változások hatására, hogyan változtak a főbb büntetési nemek körében. Szót érdemel hatályos Büntető Törvénykönyvünk jellemzése, nívómainak bemutatása. Fontosnak tartom megemlíteni a büntetés végrehajtásával kapcsolatos szabályokat, rendelkezéseket, módszereket, hiszen ezek kiemelt szerepet kapnak az alapvető jogok érvényesítésében, és az elkövető életében. Kitekintek a világ többi országára, az életfogytig tartó szabadságvesztés, és a halálbüntetés témakörében. Végül a teljesség igénye nélkül, kevésbé tárgyilagos megközelítésből szemlélve, bemutatom, hogy azok személyek, akik tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésüket töltik a Szegedi Fegyház és Börtön hosszúidejű speciális rezsim körletében, azzal a tudattal, hogy szabadulásuk csak haláluk után következhet be, milyen bűncselekményeket követtek el.

Dolgozatom célja, hogy választ kapjak ezekre a kérdésekre, valamint hogy a csokorba szedjem a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés, mint hazánk leg súlyosabb büntetési neme mellett, és ellen szóló érveket, továbbá hogy saját véleményemmel állást foglaljak a témában.

2. Az életfogytig tartó szabadságvesztés, illetve a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés kialakulása, változások a magyar büntetőjog történetében

„Büntetőjogi szankciórendszerünk egyik, pusztán létezésében is vitatott intézménye az életfogytig tartó szabadságvesztés, melynek egyértelmű bizonyítékát adja az, hogy minden időben és korban máshogy vélekedtek e büntetési nemről, az érvek és, ellenérvek évszázadok óta harcot vívnak egymással, melynek eredményeként a XVIII. században történő megjelenésétől kezdve a törvényhozás egyik sarkalatos kérdésévé vált.”¹

Az sem vitatott, hogy már az ókorban, és a középkorban is szüksége volt a társadalomnak, egy olyan intézményrendszer kialakítására, melyek védték a közösséget az olyan cselekményekkel szemben melyeket az akkori társadalom elítélt. A büntetőjog történeti előzményeiből tudjuk, hogy az ókorban, és a középkorban a büntetéseket az akkori szokásjog szerint szankcionálták. Általánosak voltak a testcsonkító, megszégyenítő büntetések, a halálbüntetések, melyek célja elsődlegesen az elkövető cselekményének a megtorlása, és az ártalmatlanná tétele volt, függetlenül attól, hogy az elkövető bizonyítottan bűnös volt-e. Hazánkban a XI-XIII. században a nemzetiségen belüli súlyos cselekményeket, konfliktusokat, sérelmeket a fentebb említett szokásjogon alapuló büntetésekkel szankcionálták, azonban az államalapítást követően, „királyaink” törvényeiben már fellelhetők a büntetőjogi szabályozás csírái, egyes bűncselekmények tényállásai. A XV-XVI. században a szokásjogon alapuló szankciók, büntetések, a jogbizonytalanság, a szokásjog szülte ellentétek kiküszöbölése miatt igény volt a jogok írásba foglalására, büntető törvénykönyv létrehozására, azonban ezek törvényerőre nem emelkedtek, látszólagos szerepet töltöttek be a társadalom életében.

„A XVII. század közepétől, a XVIII. századtól a felvilágosodás valamennyi kiemelkedő képviselője (a francia illuministák, enciklopédisták, és mások), az emberi szabadság, méltóság, egyenlőség, az igazságosság, a törvényesség, és a jogbiztonság megteremtését célul tűzve vette fel a küzdelmet a feudális önkény, a rendi kiváltságok, a törvény előtti egyenlőtlenség, valamint az ezeket tükröző büntetőjogi elvek és intézmények ellen, illetőleg az új büntetőjog és a korszerű, a társadalmi haladást szolgáló intézményei megteremtéséért.”² Követeléseik elsősorban a jogrend, a jogbiztonság, az egységes kodifikált büntetőjog megteremtésére irányultak. Korlátozták a halálbüntetés kiszabásának eseteit, valamint, követelték, hogy a

¹ Hagymási Kornélia: Végtelen idő a rácsok mögött - avagy mennyiben van ma létjogosultsága Magyarországon a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésnek, Börtönügyi szemle, 2009/2/61.o

² Blaskó Béla: Magyar Büntetőjog, Általános rész, Tankönyv, Rejtjel Kiadó, 2013, 35. o.

bűncselekményeket kizárólag törvény határozza meg, és csak olyan szankciókat lehessen alkalmazni a bűncselekmények elkövetőivel szemben, melyeket a jogalkotó törvényben meghatározott.

A XVIII. század végétől alkotmányos szabályozás tárgya lett az egyén szabadságának a rögzítése, mely megteremtette, és a büntetési rendszer alapjává tette a szabadságvesztés-büntetést. A felvilágosodás hatására a büntetőjog-gyakorlat humanizálódott, nem alkalmazták a testcsonkító, megbélyegző büntetéseket, valamint előtérbe került a szabadságvesztés büntetésének alkalmazása. Nagy előrelépést jelentett a halálbüntetés kiszabásának csupán meghatározott, és súlyos bűncselekmények esetében való alkalmazásának szűkítése. Elsőként az 1732. évi XXII. törvénycikk foglalta magába Magyarországon a határozott tartamú szabadságvesztés kiszabásának lehetőségét.

Hazánkban a XVII-XVIII században több kísérlet is történt az önálló magyar Büntető Törvénykönyv kidolgozására, azonban egyik sem vált a gyakorlatban is használt törvénnyé. Ez idő alatt jelentős hatást gyakorolt hazánk büntetőjog fejlődésére a Habsburg ház uralkodása. Kiemelném Mária Terézia 1768. évi büntetőtörvényét (*Constitutio Criminalis Theresiana*), melynek fontos szerepe volt a halálbüntetések visszaszorításában, a büntetések humanizálódásában, azok szabadságvesztésre átváltoztatásában.³ A II. József által létrehozott Büntető Törvénykönyv a *Sanctio Criminalis Josephina* egyre szűkíti a halálbüntetések kiszabását, azt csak a katonák által elkövetett bűncselekményekre korlátozza, fő büntetési nemmé válik az életfogytiglani dunai hajóvontatás.

Magyarország első Büntető Törvénykönyv tervezete 1795-re készült el (*Deputacio Jurdica*), mely tovább csökkentette a halálbüntetés kiszabhatóságának eseteit, és kizárta az életfogytig tartó elzárást, valamint a büntetési elvek közül kiiktatja a bosszút. Az 1830-as években készült el a második tervezet, mely újra nagy számban fenyegetett a halálbüntetés kiszabásával, de ennek elfogadására nem került sor. Ezt követően kidolgozták hazánkban az 1843.évi büntetőjogi javaslatot, mely a klasszikus jogelveken alapul, nem ismeri a halálbüntetés kiszabásának lehetőségét és fő büntetési neme a szabadságvesztés.

Hazánk első Büntető Törvénykönyve az 1878. évi V. törvénycikk, mely Csemegi-kódex néven vonult be a magyar büntetőjog történetébe. „A Csemegi-kódex a polgári fejlődés kibontakozását, védelmét szolgáló, a klasszikus jogelvekre épülő, európai színvonalú több tekintetben a korát

³ Blaskó Béla: i.m., 50-52.o.

meghaladó eszmeiséget hordozó jelentős büntetőjog alkotás.”⁴ A törvény a főbüntetések körében taglalja a halálbüntetést, melyet kötéllel hajtanak végre zárt helyen, és az életfogytig tartó szabadságvesztést melynek öt neméről rendelkezett: államfogház, börtön, fogház, és elzárás. „A jogalkotó azért vezette be ezt a szankciót, mert az életfogytig tartó fegyházbüntetés valamennyi büntetés között az egyedüli, melyet a fokozatosság némi fenntartása mellett a halálbüntetés helyett lehet alkalmazni.”⁵ Kritériuma a törvénynek, hogy életfogytig tartó szabadságvesztés, csak azzal szemben kényszeríthető ki, aki az elkövetés idején a huszadik életévét betöltötte. E rendelkezés, mely életkori korlátot állít a kiszabás lehetősége elé megszilárdult az ezt követő Büntető Törvénykönyvekben is.

Az 1961. évi V. törvény a Magyar Népköztársaság Büntetőkönyvéről, szintén a főbüntetések között tárgyalja a halálbüntetést, és a szabadságvesztést, de mellőzi a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztést. A gyakorlatban, nagy teher nehezedett az eljáró bíróságokra, az élet és halál kérdését tekintve, hiszen nem volt e kettő közötti átmeneti büntetési nem. A szabadságvesztés végrehajtását börtönben, vagy büntetés-végrehajtási munkahelyen kellett elvégezni.

Az 1971. évi 28. számú törvényerejű rendelet, újra lehetőséget nyújtott a jogalkalmazásnak az életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabására, azokban az esetekben, ahol az elkövetett bűncselekményre kiszabható büntetési tétel a halálbüntetés volt, de a bíróságok megítélése szerint az elítélt megjavulására, átnevelésére van esély. Újításokat tartalmazott a büntetés-végrehajtásában is, megváltozott a végrehajtási fokozatok elnevezése: fegyház, börtön, szigorított börtön, fogház lett az egységes elnevezés.

Korábbi Büntető Törvénykönyvünk az 1978. évi IV. törvény, a büntetési nemek között szól a halálbüntetésről, illetve rendelkezik a szabadságvesztésről, annak két fajtájáról, a határozott és a határozatlan ideig tartó szabadságvesztésről. A rendszerváltás sok változást hozott a magyar büntetőjog történetében, hiszen az Alkotmánybíróság – határozatával - eltörölte büntetések köréből a halálbüntetést, így az életfogytig tartó szabadságvesztés vált a legsúlyosabb büntetési nemmé. „Magyarországon 1988-ban szabták ki és hajtották végre az utolsó halálbüntetést. Az 1989. évi XVI. törvény kimondja, hogy politikai bűncselekmény, azaz államellenes bűncselekmény miatt halálbüntetést alkalmazni nem lehet.”⁶ E bűncselekmények miatt tíz évtől tizenöt évig terjedő, vagy életfogytig tartó szabadságvesztést rendel el a törvénymódosítás.

⁴ Blaskó Béla: i.m.,58.o.

⁵ Nagy Ferenc: Az életfogytig tartó szabadságvesztés büntetéséről, Emlékkönyv Cséka Ervin egyetemi tanár születésének és oktatói munkásságának 25. évfordulójára. Szeged, 1992, 377. oldal

⁶ Horváth Tibor: Tizenhárom év halálbüntetés nélkül. Félelmek, aggályok és ellenvélemények az AB határozat után, Belügyi Szemle 2004. 2-3. sz./118.o

„1990 októberében pedig az Alkotmánybíróság a Halálbüntetést Ellenzők Ligája nevében benyújtott alkotmányjogi panasz tárgyában hozott 23/1990 (X.31.) határozatában a halálbüntetést alkotmányellenesnek mondta ki, és törölte a Büntető Törvénykönyvből, illetve minden ezzel kapcsolatos jogszabályi rendelkezésből.”⁷

Az 1993. évi XVII. törvény, a büntető jogszabályok módosításáról, különlegessége hogy elsőként zárja ki a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét: „akit olyan szándékos bűncselekmény miatt ítélték szabadságvesztésre, amelyet korábbi végrehajtandó szabadságvesztésre ítélese után, a végrehajtás befejezése előtt követett el; illetve nem bocsátható feltételes szabadságra az életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélt, ha ismételten életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélik.”⁸ Lényegében ez a módosítás bevezette a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabásának lehetőségét. A valóság azonban más képet mutatott, hiszen általában csak akkor került tényleges végrehajtásra, ha az elítélt ez idő alatt meghalt. Ebben az időszakban nem került kiszabásra ilyen büntetés egy esetben sem. A rendszerváltás hatással volt a szervezett bűnözés elterjedésére is, ami hazánkban és más országokban is az egyre szigorodó büntető politika érvényesülését tette szükségessé.

Az 1998. évi LXXXVII. törvény hatályba lépésével került ténylegesen beiktatásra szankciórendszerünkbe, és az ítélkezési gyakorlatba egyaránt a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés büntetés. Az 1978. évi IV. törvény 47. §-át a fent említett 1998-as törvény 5. §-a módosította a következőképpen: „Életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabása esetén a bíróság az ítéletében meghatározza a feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontját, vagy a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét kizárja.”⁹ Tehát itt szilárdult meg a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés jogalapja, vagyis az, hogy a bíró a jogerős ítélet meghozatalának pillanatában, kizárja annak a lehetőségét, hogy az elítélt visszakerüljön a társadalomba.

Ezt követően az 1978. évi IV. törvény többször módosult, így már idejétmúltnak tekinthető, ezért megindultak a törekvések egy új, korszerű a mai állapotokban megfelelő törvénykönyv megalkotására. A mai hatályos magyar büntető anyagi jog a 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről szóló törvény, mely 2013. július 1-én lépett hatályba. A büntetési tételek között szól a szabadságvesztésről, mely lehet határozott ideig tartó szabadságvesztés, és életfogytig tartó szabadságvesztés. Ez utóbbi esetben a jogalkotó értékelte, hogy egyes

⁷ Horváth Tibor: i.m. 118.o

⁸ 1993. évi XVII. törvény a büntető jogszabályok módosításáról 3.§, a). ;6.§,(4)

⁹ 1998. évi LXXXVII. törvény a büntető jogszabályok módosításáról, 5. §, (1) bek.

bűncselekmények elkövetése nagyobb fokban veszélyes a társadalomra, így egyes esetekben kizárja annak lehetőségét, hogy az életfogytig tartó szabadságvesztés esetén az elkövetőt szabadlábra helyezzék.

Ebben a fejezetben megfigyelhető, hogy hazánkban az egyes történelmi időszakokban, hogyan változott a büntetőjogi szankciórendszer. Láthatjuk, hogy már a kezdetekben is törekedett a társadalom arra, hogy érvényesüljenek a legfontosabb alapelvek. A humanitás elve, vagyis hogy az elkövető is ember, és vele szemben csak emberséges, humánus eljárások, joghátrányok legyenek érvényesíthetők. Kiemelkedő a nullum crimen/nulla poena sine lege certa, azaz a pontos törvényi meghatározottság elve. Kialakult az írott büntető törvény követelménye, mely gátat szabott az önkényes ítélkezésnek illetve az addig alkalmazott szokásjognak.

Kiválóan kitűnik, hogy az emberiség egyre törekedett a humánus eljárások végrehajtására, a halálbüntetés megszüntetésére, az embertelen, megtorláson alapuló büntetések megszüntetésére. Ezt alátámasztja az a tény is, hogy a legszigorúbb büntetéseket, mindig csak kiemelt, az uralkodót, az államot, a társadalmat nagymértékben veszélyeztető, fenyegető bűncselekmények esetén lehetett kiszabni, illetve hogy e büntetések gyakorlati alkalmazására ritkán került sor.

Az egyes büntető törvénykönyvek módosításait szemlélve láthatjuk a jogalkotó azon törekvését, hogy a jogszabályoknak alkalmazkodnia kell a társadalomhoz, az elkövetett bűncselekmények mennyiségéhez, milyenségéhez. A jogalkotó feladata tehát, hogy felismerje a társadalomban bekövetkezett változásokat, és szükség esetén akár új rendelkezések bevezetésével is igazodjon az új helyzethez.

A jelenleg hatályos törvénykönyvünk kifejezi a jogalkotó azon akaratát, hogy a szigorodó büntető politika érvényesítésével, megelőzhető legyen a bűncselekmények elkövetése, biztosítható legyen a társadalom védelme az elkövetőkkel szemben. Ezt fejezi ki, hogy a jelenlegi Btk. számos újítást tartalmaz elődjeihez képest.

3. Hatályos büntetőjogunk szankciórendszere, jellemzői:

Egy társadalom életében a legfontosabb közös érték az a rend, mely a mindennapi életünk része kell legyen ahhoz, hogy biztonságban érezzük magunkat. Ennek egyik alapvető feltétele a törvényi lefedettség, vagyis az, hogy a jogalkotó törvényben megfogalmazza azokat a magatartásokat, melyek veszélyeztetik a társadalom rendjét, biztonságát. Ezeknek a magatartásoknak a törvénybe iktatásával, és az elkövetőkre vonatkozó joghátrányok kilátásba helyezésével teremthető meg a rend. Fontos szempont, hogy a jogalkotó lehetőleg gyorsan reagáljon a változó társadalmi értékekre, hogy azok megelőzése, visszaszorítása, a büntetések visszatartó ereje érvényesülni tudjon.

A 2013. július 1.-én hatályba lépő új Btk. megalkotásakor a jogalkotó figyelemmel volt az egyes új társadalmi magatartásformákra, normákra, így számos rendelkezésében eltér elődjétől. Az egyes részeknél megfigyelhető a büntető politika azon elvárása, hogy a büntető törvénykönyv akár radikális változásokkal is, de érje el a kívánt célt, a társadalom védelmét, a bűncselekmények megelőzését.

Elsőkét fontosnak tartom kiemelni egyik legfontosabb jellemzőjét, hogy nem ismeri el a halálbüntetést. Az élet kioltásával fenyegető büntetést a 23/1990.(X.31) Alkotmánybírósági Határozat törölte el, mert az alaptörvényben megfogalmazott alapvető emberi jogainkkal ellentétes lenne, ha az állam lehetőséget adna a büntető hatalomnak az élet kioltására. A történelem folyamán mindig lesznek olyan törekvések, mindig történnek olyan, társadalmat nagymértékben veszélyeztető események, melyek hatására újra felvetődik a halálbüntetés kérdése, de egy alkotmányos jogállamnak nem szabad eltérnie az alaptörvényben rögzített elvektől. Megjegyezném, hogy bár Alaptörvényünk, rendelkezik arról, hogy tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés csak kiemelt, erőszakos bűncselekmények esetén szabható ki, egyfajta korlátozó célzattal, de a halálbüntetés kérdéséről, annak tilalmáról nem rendelkezik.

A törvény változatlanul elődjeihez képest dualista jellegű, vagyis a szankciók két fajtáját ismeri el, a büntetéseket, és az intézkedéseket.

Szankciórendszere relatív határozott, ami azt jelenti, hogy a büntetés mértéke relatív, mérlegelést megengedő, egy „től-ig” határon belül mozog, határozott, pedig azért mert az adott törvényi tényállás precízen megfogalmazza az adott esetben alkalmazható büntetési nemet. Ez a jellemző voltaképpen garancia, hiszen a bíró nem dönthet saját belátása szerint egy adott

cselekmény esetén arról, hogy milyen büntetési nem kerül majd megállapításra, azonban a büntetés mértékének megállapításakor - figyelemmel az enyhítő és súlyosító körülményekre és a törvény által megállapított büntetési mértékre – szabadon dönthet.

Jellemzi továbbá a büntetési nemek vagylagossága. A jogalkotó, a bűncselekmények elkövetése, a törvényi tényállás megvalósítása esetében több büntetési nemet helyez kilátásba, mellyel egyfajta mérlegelési lehetőséget ad a bírónak az ítélet kiszabásakor.¹⁰

3.1 A szabadságvesztés

Jelenleg hatályos Büntető Törvénykönyvünk a 2012. évi C. törvény a következőképpen rendelkezik a szabadságvesztésről: „ A szabadságvesztés határozott ideig vagy életfogytig tart.”¹¹ Azért tekintjük a legkiemelkedőbb büntetési kategóriának, hiszen az elítélt, alaptörvényben rögzített alapvető jogát a személyes szabadsághoz való jogot korlátozza, vagy hagyja figyelmen kívül egy életen át.

A szabadságvesztés végrehajtása három végrehajtási fokozatban történhet, a cselekmény társadalomra veszélyességére figyelemmel: fogház, börtön, fegyház. Ennek szabályozását a 1979. évi 11. tvr. foglalja magába. A fokozat megválasztása, mint említettem függ a cselekmény súlyától, az elkövető magatartásától, az elkövetés módjától. Ennek meghatározására a bíróság jogosult.

Egyes esetekben, az egyéniesítés elvének megvalósulása érdekében, a jogalkotó megadja a bíróságoknak a mérlegelési lehetőséget, hogy indokolt cselekmények esetében az ítéletben meghozott végrehajtási fokozat eggyel enyhébb, vagy eggyel súlyosabb fokozatban kerüljön végrehajtásra.

¹⁰ Blaskó Béla: i.m.418 o.

¹¹ 2012.évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről, 34. § (1) bek.

3.1.1. A határozott ideig tartó szabadságvesztés

A hatályos Btk. a következőképpen rendelkezik erről: „A határozott ideig tartó szabadságvesztés legrövidebb tartama három hónap, leghosszabb tartama húsz év; bünszervezetben, különös vagy többszörös visszaesőként történő elkövetés, illetve halmazati vagy összbüntetés esetén huszonöt év.”¹²

Többek között itt is megfigyelhető az új Büntető Törvénykönyvben érvényesülő szigorúbb büntető politika, hiszen az előző Btk.-hoz képest, a jogalkotó megemeli a szabadságvesztés kiszabható minimumát két hónapról három hónapra, valamint a maximumot tizenöt évről húsz évre.

Azonban láthatjuk, hogy hatályos Büntető Törvénykönyvünk szigorította a szabadságvesztés generális minimumát és maximumát, elődjéhez képest, mégis megfelelő hangsúlyt fektet a szabadságra bocsátás lehetőségeire. Kitűnik, hogy a szabadságvesztést, mint visszatartó büntetést, elrettentésként, további bűncselekmények elkövetésétől való visszatartásként alkalmazza a jogalkotó, ezért megteremti annak a lehetőségét, hogy az elkövetőt, egy adott minimum idő után, ami jelen esetben három hónap, szabadságra lehessen bocsátani. A határozott ideig tartó szabadságvesztésből való szabadságra bocsátás a bíróság döntésétől függ. A határozott ideig tartó szabadságvesztés kiszabásakor a bíróság az ítéletében meghatározza a feltételes szabadlábra helyezés legkorábbi időpontját. A Btk. indokolásában a jogalkotó vélelmezi, hogy a társadalom számára hasznosabb, ha azok az elkövetők, akik először követtek el szabadságelvonással járó büntetést, előbb visszakerülnek a társadalomba, így könnyítve a mielőbbi re-szocializációt. Itt is eltérést figyelhetünk meg, mert míg az előző Btk. a végrehajtási fokozathoz igazította a feltételes szabadságra helyezés lehetőségét, az új törvénykönyv, helyesen, az elkövető előéletéhez kapcsolja.

¹² 2012.évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről, 36. §

3.1.2. Az életfogytig tartó szabadságvesztés

„Életfogytig tartó szabadságvesztés azzal szemben szabható ki, aki a bűncselekmény elkövetésekor a huszadik életévét betöltötte. E rendelkezés a 81. § (4) bekezdése és a 90. § (2) bekezdése alapján kiszabható életfogytig tartó szabadságvesztésre is vonatkozik.”¹³ A Btk. tételesen felsorolja azt a 23 bűncselekményt, melyek esetében a bíróság akár életfogytig tartó szabadságvesztést is kiszabhat. Az életfogytig tartó szabadságvesztés, a megnevezésétől eltérően, nem jelenti azt, hogy az elítéltet élete végéig megfosztják személyi szabadságától, csak ennek a lehetőségét foglalja magába. Hasonlóképpen, mint a határozott ideig tartó szabadságvesztésnél, jelen esetben is a bíróság az ítéletben meghatározza azt a legkorábbi időpontot, amikor az elítéltet szabadságra lehet bocsátani. A 2012. évi C. törvény minimum huszonöt évben és maximum negyven évben határozza meg a szabadlábra helyezés időpontját, és tizenöt évben állapítja meg az életfogytig tartó szabadságvesztés esetén a feltételes szabadság tartamát. Végrehajtási fokozata fegyház.

3.1.3. A három csapás törvénye

A hazánkban az egyre szigorodó büntető politika végterméke lett a 2010. évi LVI. törvény. A szigorító módosításban jogalkotó azon törekvését látjuk, hogy értékeli a személy elleni erőszakos bűncselekményeket sorozatban elkövető, bűnismétlő személyek társadalomra veszélyességének magasabb fokát, így megteremti annak törvényi feltételét, hogy ezen elkövetők életfogytig tartó szabadságvesztés büntetést kapjanak az ítélet során. Később bevezetésre került a halmazati büntetések módosításával kapcsolatos rendelkezés is. „Ha a bűnhalmazatban levő bűncselekmények közül legalább három a 137. § 17. pontjában meghatározott személy elleni erőszakos bűncselekmény, a (2) bekezdés szerinti büntetési tétel felső határa a kétszeresére emelkedik. Ha a büntetési tétel így felemelt felső határa a húsz évet meghaladja, vagy a törvény szerint bármelyik bűncselekmény életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntethető, az elkövetővel szemben életfogytig tartó szabadságvesztést kell kiszabni.”¹⁴ E paragrafus szerint, a jogalkotó kötelezővé tette az életfogytig tartó szabadságvesztés büntetés kiszabását, azaz nem enged mérlegelési lehetőséget az enyhébb büntetés kiszabására, a törvényben meghatározott esetekben. „A 2010. évi LVI. törvény 2-4. § -ai által bevezetett, három csapás néven ismertté

¹³ 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről, 41. § (1) bek.

¹⁴ 2010. évi LVI. törvény a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény módosításáról, 2. §.(4)

vált szabályok egyrészt a bűnhalmazat (Btk. 85. § (4) bekezdés) esetén kiszabandó büntetés mértékére vonatkozóan, másrészt a különös és többszörös visszaesőkre vonatkozó szabályok Btk. 97. § tekintetében, harmadsorban pedig az erőszakos többszörös visszaesővel szemben kiszabható büntetés (Btk. 97/A. §) vonatkozásában módosították a Btk.-t.”¹⁵ A jogszabály alapgondolata nem kifejezetten számít a magyar büntetőjog hungaricumának, hiszen az Amerika Egyesült Államokban már több éve alkalmazza a bűncselekmények visszaszorítására. Nem veszélytelen vállalkozás beemelni büntető törvénykönyvbe, a hazai joggyakorlat számára eddig ismeretlen rendelkezést, mely problémákat szülhet az alaptörvénnyel való összhangja miatt, és kétségeket támaszthat alkalmazását tekintve.

Elsőként, ha szankciórendszerünk relatív határozott jellegét elfogadjuk, akkor nehezen értelmezhető, hogy a jogalkotó beemel egy abszolút határozott szankciót, hiszen a bíróságnak a fentebb említett esetekben nincs mérlegelési lehetősége, nem veheti figyelembe az egyéniesítés elvét. Továbbá, kizárja az enyhítő körülmények (kísérlet, bűnsegély,) valamint a korlátlan enyhítés (korlátozott beszámítási képesség, kényszer, fenyegetés ect.) lehetőségének alkalmazását. E rendelkezés, mint általában a büntetőjogot érintő szigorító jogszabályok többsége, nagy vitákat kavart mind a szakértők, jogtudósok, jogalkalmazók, mind pedig a polgárok körében.

A 2012. évi C. törvény hatálybalépésével megfigyelhető, hogy a jogalkotó a fentebb említett problémák kiküszöbölésére, változtatott a következő rendelkezéseken. Egyrészt a halmazati büntetéssel összefüggésben bővítette a Btk. 81. § (4) bekezdését, vagyis a szigorítás akkor alkalmazható: „Ha a bűnhalmazatban levő bűncselekmények közül legalább három különböző időpontokban elkövetett befejezett személy elleni erőszakos bűncselekmény, a (2) bekezdés szerinti büntetési tétel felső határa a kétszeresére emelkedik.”¹⁶ Láthatjuk, hogy beemelte a különböző időpontokban kifejezést, kiküszöbölve ezzel a joggyakorlat téves értelmezési lehetőségeit. Emellett rendelkezik a korlátlan enyhítésről abban az esetben, ha az általános rész lehetővé teszi. Nóvum, hogy a jogalkotó kiiktatta a könnyű testi sértés vétségét, a rablás előkészületi vétségét, a bűncselekményeknek azon köréből, melyek esetében érvényesülhet a három csapás törvénye.¹⁷

¹⁵ Horváth Eszter: A három csapás az alkotmányos büntetőjog tükrében, Jogelméleti Szemle 2013/1. szám, 44o.

¹⁶ 2012.évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről, 81. § (4) bek.

¹⁷ Horváth Eszter: i.m. 53.o

3.1.4. A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés

A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés, a magyar büntetőjog legsúlyosabb büntetése, hiszen kizárja az elítélt szabadságra bocsátásának lehetőségét, ezzel teljes mértékben megfosztva őt egyes alaptörvényben rögzített jogaitól. Alaptörvényünk IV. cikke így rendelkezik erről: „Mindenkinek joga van a szabadsághoz és a személyi biztonsághoz. Senkit nem lehet szabadságától másként, mint törvényben meghatározott okokból és törvényben meghatározott eljárás alapján megfosztani. Tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés csak szándékos, erőszakos bűncselekmény elkövetése miatt szabható ki.”¹⁸ Tehát mint az e rendelkezésből is kitűnik, egyes, súlyos, erőszakos bűncselekmények elkövetése esetén, a jogalkotó a társadalom védelme érdekében nem ismeri el a feltételes szabadságra bocsátás intézményét. Jelenlegi büntető törvényünk tételesen felsorolja azokat a bűncselekményeket, melyek esetében tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés szabható ki, illetve kell kiszabni. „Életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabása esetén a bíróság a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét csak az alábbi bűncselekmények miatt zárhatja ki: népirtás, emberiség elleni bűncselekmény, apartheid, hadikövet elleni erőszak súlyosabban minősülő esete, védett személyek elleni erőszak, nemzetközi szerződés által tiltott fegyver alkalmazása, egyéb háborús bűntett, emberölés súlyosabban minősülő esete, emberrablás súlyosabban minősülő esete, emberkereskedelem súlyosabban minősülő esete, alkotmányos rend erőszakos megváltoztatás, rombolás súlyosabban minősülő esete, fogolyzendülés súlyosabban minősülő esete, terrorcselekmény, jármű hatalomba kerítése súlyosabban minősülő esete, közveszély okozása súlyosabban minősülő esete, zendülés súlyosabban minősülő esete, előljáró vagy szolgálati közeg elleni erőszak súlyosabban minősülő esete, ha azt személy elleni vagy dolog elleni erőszakkal követik el. A feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét ki kell zárni, ha az elkövető: erőszakos többszörös visszaeső, vagy az (1) bekezdésben meghatározott bűncselekményt bünszervezetben követte el.”¹⁹ A Btk. felsorolásából is jól kitűnik, hogy csak és kizárólag a legsúlyosabb bűncselekmények elkövetése esetén van lehetőség e büntetés kiszabására. Azonban ki kell emelnünk a Btk. 47. § (2) bekezdését, mely mérlegelést nem engedve, kimondja, hogy erőszakos többszörös visszaeső elkövető esetében, és a fent említett bűncselekmények bünszervezetben való elkövetése esetében a jogalkalmazó mérlegelés nélkül hozza meg az ítéletet a tényleges életfogytig tartó büntetés letöltésére.

¹⁸ Alaptörvény: IV. cikk 1-2.bek

¹⁹ 2012.évi C. törvény: a Büntető Törvénykönyvről 47. § 1-2 bek.

4. A büntetés-végrehajtás Magyarországon

Az előző fejezetekben kitértem a magyar büntetőjog történetében keletkezett törvénykönyvek változásaira, a büntetőjog legsúlyosabb büntetési nemének részéletezésére. Jelen fejezetet pedig a büntetés végrehajtásának a bővebb ismertetésére szentelem, mely tartalmazza a büntetés-végrehajtás általános jellemzőit, a végrehajtás körülményeit, a gyakorlat szülte nehézségeket, ezen belül is külön részben kerül kidolgozásra a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélték részére kialakított körlet, a Szegedi Fegyház és Börtön legfelső emeletén található hosszú idejű speciális rezsim bemutatása.

4.1 A büntetés-végrehajtásról általában

A büntető jogszabályban megfogalmazott bűncselekmények elkövetése esetén, a büntetőeljárás jog szabályai szerint lefolytatott bírósági eljárást követően, a bíró által az ítéletben meghatározott joghátrány, a büntetés végrehajtásról szóló 1979. évi 11. törvényerejű rendelet szerint kerül végrehajtásra. „E törvényerejű rendelet célja az, hogy szabályozza a büntetések és intézkedések, egyes büntetőeljárási kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtását, meghatározza az elítéltek kötelezettségeit és jogait, előmozdítsa a büntetés és intézkedés céljának megvalósítását.”²⁰ E törvényerejű rendelet mellett, az 1995. évi CVII. törvény a büntetés-végrehajtási szervezetről, biztosítja, hogy büntetés-végrehajtási intézmény csak előírt jogrendben hozható létre, hogy kizárólag törvényi felhatalmazás alapján láthatja el feladatát a szervezet, szabályozza a személyi állomány feladatát, a kényszerítő eszközök alkalmazását, a beléptetés rendjét. Szabályozásra kerül a szabadságvesztés és az előzetes letartóztatás végrehajtása is a 6/1996. (VII. 12.) IM rendeletben. „Ez a rendelet a szabadságvesztés, az elzárás és az előzetes letartóztatás végrehajtásából a büntetés-végrehajtási szervezetre háruló részletes feladatokat határozza meg.”²¹ A jogszabályhoz kötöttség elve, azért kiemelkedő a büntetések végrehajtása kapcsán, hiszen biztosítják, hogy a végrehajtás csak jogszerűen, szakszerűen, és az alapjogok szükséges korlátozásával hajtható végre. A bíróság által elítélt személy csak a jogerős határozatban megfogalmazott bűncselekményért felelős, így a végrehajtás is csak e határozat szerint a törvényben meghatározott módon történhet.

²⁰ 1979. évi 11. törvényerejű rendelet a Büntetések és az Intézkedések végrehajtásáról

²¹ 6/1996. (VII. 12.) IM rendelet a szabadságvesztés és az előzetes letartóztatás végrehajtásának szabályairól 1. § (1) bek.

4.2 A szabadságvesztés végrehajtása

A szabadságvesztés a büntető törvénykönyv legkiemeltebb büntetése, mert az egyik legalapvetőbb jogot, Alaptörvényünk által is kiemelt helyen rögzített személyes szabadsághoz való jogot korlátozza, vagy vonja el örökre. „A szabadságvesztést a bíróság által meghatározott fokozatban - fegyházban, börtönben vagy fogházban - és a büntetés-végrehajtási szervezet által kijelölt, lehetőleg az elítélt lakóhelyéhez legközelebb eső büntetés-végrehajtási intézetben hajtják végre.”²² A különböző végrehajtási fokozatok közötti eltérés megjelenik az elítélt őrzésében, ellenőrzésében, a külvilágtól való elszigetelésében, az intézeten belüli mozgásában, életrendjében, életkörülményeiben, azaz jutalmazásában, fenytetésében, valamint a személyes szükségleteire fordítható összeg mennyiségében.

A fogház a büntetés-végrehajtás legenyhébb fokozata, lényegében az elítélt ebben a fokozatban rendelkezik a legtöbb szabadsággal. A fogházon belül szabadon mozoghat, kérheti rövid tartamú eltávozását az intézetből, külső munkában részt vehet, életrendjére vonatkozó szabályok betartása mellett szabadidejéről maga rendelkezik.

A börtön a fegyháznál egyel szigorúbb végrehajtási mód. Az elítélt életrendje szigorúan kötött, ellenőrzött, az intézeten belül csak a kijelölt helyeken mozoghat szabadon, valamint az intézet elhagyása és a külső munka is csak kivételes esetben lehetséges.

A legszigorúbb végrehajtási fokozat a fegyház. A büntetésüket itt töltők életrendje szigorúan kötött, állandó ellenőrzés alatt állnak, az intézet egyes részeiben is csak felügyelettel tartózkodhatnak, külső munkavégzés csak abban az esetben történhet, ha a külvilágtól elszigetelt helyen van.²³

²² 1979. évi 11. törvényerejű rendelet a Büntetések és az Intézkedések végrehajtásáról, 24. §

²³ Czenczer Orsolya: Büntetés-végrehajtási igazgatás, rendészeti szakvizsga bizottság 2012, II. fejezetbüntetés-végrehajtási jog, 27. oldal

4.2.1. Az eggyel enyhébb, vagy az eggyel szigorúbb végrehajtási fokozat meghatározásának kérdései, alapelvei

Az előző részben láthattuk, hogy a különböző végrehajtási fokozatok mennyiben különböznek egymástól. Jelen fejezet pedig a végrehajtási fokozat megváltoztatásának lehetőségét tárgyalja. E rendelkezést Magyarországon az 1961. évi V. törvényt módosító, 1966. évi 20. törvényerejű rendelet vezette be. A büntetés végrehajtása során számtalan alapelvnek kell érvényesülni, melyek egyfajta döntési lehetőséget nyújtanak mind a bíróságok számára, a felülvizsgálat kérdésében, mind pedig az elkövető részéről, magatartásának megválasztásában. Fontos kiemelni a végrehajtás progresszív elvét, vagyis azt, hogy az elítéltnak közeledve a társadalomba visszatéréshez, egyfajta re szocializációs folyamaton kell átesnie, amit elősegít a végrehajtási fokozat eggyel enyhébb fokban való meghatározása.²⁴ Az elítélt számára - a szabadulást követően - döntő jelentősége van annak, hogy mennyire lesz képes beilleszkedni a társadalomba, és jogkövető polgárrá válni. E nehéz feladat a büntetés –végrehajtás egyik kiemelkedő tevékenysége. Az elítélt viselkedéséhez, magaviseletéhez, szocializációs szintjéhez mérten kaphat enyhítést a végrehajtás során. Ez segíti a felelősségérzet kialakítását, az önbecsülést, valamint egyfajta jutalmazási funkciót is betölt. Az büntetés-végrehajtásban az egyik legfontosabb elv, az individualizáció elve, az egyéniesítés, vagyis az, hogy az elkövető személyisége, magatartása fogja meghatározni a végrehajtás során alkalmazott eljárásokat. Fontos hangsúlyozni, hogy a bíróság határozatának, miszerint az elítélt eggyel enyhébb, vagy szigorúbb végrehajtási fokozatba kerül, jelentősége van a szabadságra bocsátás időpontjának meghatározásában is, hiszen annak minidig igazodni kell a végrehajtási fokhoz. „Ez gyakorlatilag azt jelenti, hogy amennyiben a büntetés-végrehajtási bíró döntésének következtében az elítélt enyhébb végrehajtási fokozatba kerül, korábban szabadulhat feltételesen, mint az eredetileg meghatározott fokozatban, ha pedig büntetésének hátralévő részét szigorúbb fokozatban kell letöltenie, akkor később részesülhet ebben a kedvezményben.”²⁵

A törvény tehát lehetőséget ad az ítéletet meghozó bíróságok számára, hogy felülvizsgálják határozataikat. E döntések meghozatalára, a jogerős ítélet kiszabása után, a végrehajtás során kerülhet sor, hiszen csak így dönthet megnyugtatóan a bíróság arról, hogy az elítélt jelenlegi magatartása megfelel-e a társadalomban elvárt normáknak. A büntetés-végrehajtási intézet jelzi a

²⁴ Szűcs András: A végrehajtási fokozat megváltoztatásának elméleti és gyakorlati kérdései, Börtönügyi Szemle 2009/4 szám, 5. oldal

²⁵ Szűcs András: i.m.8. oldal

büntetés-végrehajtási bírónak, az elítélt magatartásával kapcsolatos észrevételeket. A büntetés-végrehajtási törvény 2006-os módosítása értelmében az elítélt és védője kezdeményezésére is felülvizsgálható a korábbi határozat. A bíró csak egyszeri esetben határozhat a végrehajtás enyhítéséről, illetve annak szigorításáról.

A hatályos Btk. egyes esetekben kizárja ennek a jogintézménynek az alkalmazását. Nem alkalmazható az erőszakos többszörös visszaesővel szemben, valamint azoknak a cselekményeknek az esetében, melyek elkövetése esetén a törvény kizárhatja a szabadságra bocsátás lehetőségét. Láthatjuk, hogy az életfogytig tartó szabadságvesztés esetén - melynek végrehajtási fokozata fegyház - a jogalkotó nem ismeri el az eggyel enyhébb végrehajtási fokozatba való helyezést.

4.3 A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés végrehajtása

A büntetés végrehajtásáról szóló törvényerejű rendelet, részletesen szabályozza az elítéltek jogait, kötelezettségeit, a fogva tartás rendjét, módját, az utógondozás lehetőségét. Azonban a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélték esetében egy külön helyzettel kell szembesülnünk, hiszen a jogalkalmazó jogerős ítéletben kizárta annak lehetőségét, hogy az elítélt szabadságra bocsátható legyen. „Az elítéltnak a társadalomtól való teljes és végleges izolációja feleslegessé teszi a büntetés-végrehajtási rendszernek a bv. tvr. 38. § (1) bekezdésében meghatározott feladatait is, miszerint a szabadságvesztés végrehajtásának feladata, hogy fenntartsa az elítélt önbecsülését, fejlessze felelősségérzetét, és ezzel elősegítse, hogy felkészüljön a szabadulás utáni, a társadalom elvárásainak megfelelő életre”²⁶

E helyzetben teljesen új személet szerint kell szervezni nevelésüket, életrendjüket, hiszen itt nem érvényesül a büntetés-végrehajtási nevelés legfőbb célja, a re- szocializáció. „ Ezt azonban hogyan kell- kinek, kivel, és milyen módon- megszervezni, hogy ne tekintsük őket élőhalottnak, ne tegyük őket ki és saját magunkat nap, mint nap veszélynek, és biztosítsuk, hogy valamilyen úton, módon ezek a fogvatartottak képesek legyenek a kiszabott büntetés letöltésére.”²⁷

Magyarország Alaptörvénye kifejezi, hogy tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés csak az erőszakos, szándékos bűnelkövetőkkel szemben szabható ki. A hatályos Büntető

²⁶ Hagymási Kornélia: i.m. 68. oldal

²⁷ Csóti András: A magyar börtönügy új kihívása: a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés, Börtönügyi Szemle 2/2005 25. o

Törvénykönyvünk részletesen szabályozza, hogy mely bűncselekmények esetében kell /lehet kizárni a szabadságra bocsátás lehetőségét, így tudjuk, hogy az itt fogvatartottak valamilyen erőszakos, kiemelt súlyú társadalomra veszélyes bűncselekményt követtek el. A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés kizárja a súlyosabb büntetési tétel alkalmazásának lehetőségét, ezzel meggátolja a szankció visszatartó erejét, ami párosul a semmit nem veszthetőség érzésével így lehet tartani, hogy megfelelő biztonsági intézkedések nélkül, újabb erőszakos bűncselekmények elkövetőivé válnak az intézetben.

Ennek a patthelyzetnek a büntetés-végrehajtás szakemberei, pszichológusok, szociológusok vetettek véget, amikor bizottságok megalakításával kidolgozták a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélt nevelésére, elhelyezésére, életkörülményeire vonatkozó szabályokat, melynek végterméke lett a 2005. október 28-án átadásra került új, a Szegedi Fegyház és Börtön intézményén belül létrehozott körlet.

4.4. A Hosszúidejű Speciális Rezsim (HSR)

Amint azt már fentebb említettem, a fogvatartottak különböző végrehajtási fokozatokban töltik büntetésüket, körülményeik sem egyformák. 2003-ban megindultak a törekvések egy, a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélt részére kialakított körlet rész létrehozására. A 2004 októberében tartott bizottsági ülésen elfogadott javaslat szerint a Szegedi Fegyház és Börtön külön épülete ad helyet az új körlet kialakításának.²⁸ 2005. november 7-én kerültek át az első fogvatartottak, a hosszúidejű szabadságvesztésüket töltők körletére. Az „otthon börtönnek” is emlegetett rezsim mind felszereltségében, az elítéltekre vonatkozó szabályokban, mind a személyzet, mind pedig a veszélyesség szempontjait vizsgálva különbözik a többi végrehajtási intézettől.

Elsőként szeretném bemutatni, a körlet elhelyezkedését, elrendezését, és a zárkák felszereltségét, annak szabályait. A Szegedi intézet III. emeletének, 2. utcájában került kialakításra a hosszúidejű speciális rezsim, mely az épület többi részétől is elszigetelten kerül kiépítésre. Alapterülete 343 négyzetméter, amihez további 15,6 négyzetméteres udvar tartozik. Az épületen belül 8 lakóegységes zárkahelység került kialakításra, illetve 2 további krízis zárka. A krízis zárka célja, hogy azok az elítéltek, akik önmagukra, vagy másra nézve közveszélyes magatartást tanúsítanak,

²⁸ Matovics Csaba: A Szegedi Fegyház és Börtön hosszúidős speciális rezsimű (HSR) körletének működési tapasztalatai, Börtönügyi Szemle, 2009. 2. sz. 101. oldal

elkülönítve legyenek elhelyezve. Az e fajta elkülönítés maximum 6 órát vehet igénybe. A zárkák egy része egyszemélyes, másik részük kétszemélyes. Egy zárka két helyiségből tevődik össze, a nappali részből, és az éjszakai részből, ezeket egy rácsozott térelválasztó különíti el. A zárkák körülbelül 9 négyzetméteresek.²⁹ A zárkák felszerelése a 6/1996. (VII.12) IM rendelet - a szabadságvesztés és az előzetes letartóztatás végrehajtási szabályairól - szerint alakul. A helyiségben található személyenként fekhely, támla nélküli ülőke, lavór, szekrény, könyvespolc, valamint közös használatra asztal, hulladéktároló edény, hamutartó, tükör, valamint a takarítást szolgáló egyéb eszközök. A felszerelések nagy része rögzített. A HSR zárkák különlegessége, hogy televízió mindegyikben található, de használatára szigorú szabályok vonatkoznak. Kialakításánál fokozott figyelemmel voltak a biztonsági rendszer modernizálására. Az ajtók, ablakok acélból készültek, ezeken rács található, melynek érdekessége, hogy riasztó rendszert építettek bele, így megghiúsítva azok rongálásával való szökési kísérletet. A zárkákat rendszeres ellenőrzik biztonsági szempontból, melyek ideje alatt a fogvatartottak egy másik helyiségben vannak elhelyezve. Az emeleten található továbbá egy felügyelői szoba, és egy nevelői iroda, egy motozó helyiség, fürdő, valamint egy foglalkoztató helyiség. Ez utóbbi egyben a szabadidős tevékenységek fő színtere. Itt találhatók az elítéltek számára igénybe vehető szórakozási lehetőségek, úgy, mint csocsóasztal, pingpongasztal, DVD lejátszó, bordásfal, súlyzók, továbbá itt kap lehetőséget a fogvatartott arra, hogy főzzön. E területen egyszerre két fogvatartott lehet jelen, a biztonsági előírásoknak megfelelően. Az épület tetőterében kialakításra került egy sétaudvar, mely az elítéltek szabad levegőn való mozgását teszi lehetővé.

A körlet létrehozásakor célként tűzték ki az itt elhelyezettek életkörülményeinek lehetőség szerinti javítását, a személyzet védelme, az agresszió és további bűncselekmények megelőzése érdekében. Továbbá fontos hangsúlyozni, hogy a büntetés-végrehajtásnak a célja ez esetben a személyiség fejlesztése, valamint az, hogy ebben a reménytelen helyzetben is ösztönözze az elítélteket arra, hogy célorientált tevékenységet végezzenek.

2008-ban fogadták el a növénygondozási és kisállat-terápia bevezetését, mely fejleszti az elítéltek érzelmvilágát, felelősségérzetét, valamint a gyakorlat során számtalan esetben bebizonyosodott, hogy visszatartó erőt jelent - az e lehetőségektől való megvonás - a bűncselekmények elkövetésétől, a fegyelmi szabályok megszegésétől. A terápia sikerességét mi sem bizonyítja jobban, hogy a HSR körlet lakóinak nagy része részt kívánt venni benne. Eleinte a növények gondozásával bízták meg a fogvatartottakat, majd később lehetőséget kaptak a

²⁹ Matovics Csaba: i.m. 101. oldal

növények zárkában való elhelyezésére is. A terápia egyik legérdekesebb része, hogy egyes elítéltek tengerimalacot nevelhetnek. Az állatokhoz való kötődés, a gondozási kötelezettség, a törődés érzése megváltoztatta az elítéltek hozzáállását börtönülethez, emellett egyes esetekben pozitív változás következett be az elítélt személyiségében, viselkedésében.

Bár tudjuk, hogy Magyarország legkegyetlenebb elkövetői töltik itt életük mindennapjait, akik „se istent, se embert nem ismerve követtek” el súlyos bűncselekményeket, mégis szerepet kap e körletrészben a vallás gyakorlása. Minden embernek joga van ahhoz, hogy vallását szabadon gyakorolja. Az itt élők nagy része a „kinti” életben nem volt vallásos, ám az itt dolgozó hivatásos lelkészek tanításai, a velük való kommunikáció lehetősége, egyes elítélteknél egy-egy vallási felekezethez való erős elkötelezettséget eredményezett. Ettől az elítélt csak akkor tiltható el, ha magatartása veszélyezteti az intézet rendjét.

Nem meglepő, hogy az itt fogvatartottak számára különféle jutalmazási és fegyelmi eljárásokat kell végrehajtani. Az erre vonatkozó szabályokat a 6/1996. (VII. 12.) IM rendelet a szabadságvesztés és az előzetes letartóztatás végrehajtásának szabályairól, 80. § tartalmazza. A 1979. évi 11. törvényerejű rendelet a büntetések és az intézkedések végrehajtásáról 41. § tartalmazza a jutalmazás fajtáit valamint a 42. § a fenyítési lehetőségeket szabályozza.

A következőkben kiemelném az itt dolgozó személyzet kiemelt jelentőségű feladatát. Hangsúlyozom, önkéntes jelentkezés alapján, különböző alkalmassági vizsgálatok sorozata után, megfelelő szakmai tudással, gyakorlattal rendelkező személyzet kerül átképzésre. Az itt dolgozó személyzet rendszeresen értekezleteken, tréningeken vesz részt, a feladat nehézségére tekintettel. „2008. január 1-étől fokozottan veszélyes szolgálati beosztássá minősítették a hosszúidős speciális rezsimű körletrészben történő szolgálatteljesítést.”³⁰ Ez megmutatkozik a szolgálati beosztás változtatásában, a veszélyességi pótlékban való részesülésben, a körletfelügyelők csökkentett létszámában, illetve annak leszállításában, hogy az itt szolgálatot teljesítő állomány tagjait, időnként más körletbe kell vezényelni. Meg kell különböztetni az itt dolgozó őrköt, a többi intézet dolgozójától. Az ő feladatuk sokkal több az őrzésnél, az egyszerű végrehajtásnál. Igaz, csekélyebb számú fogvatartott él a körletben, mégis nem szabad elfelejtenünk, hogy mekkora veszélyt rejt magában egy olyan ember felügyelete, aki a legsúlyosabb bűncselekményeket követte el, és csak halála után szabadulhat. A másik legkézenfekvőbb ok, hogy csak a legelhivatottabb emberek kerülhetnek ide, hogy meg kell tanulniuk együtt élni ezekkel az emberekkel, hiszen napjaik jelentős részét, ők is az intézetben

³⁰ Matovics Csaba: i.m.106.oldal

töltik. Nagy önfegyelemre van szükség, munkájuk során nem uralkodhatnak el felettük az előítéletek, az érzelmek, azonban szögezzük le, hogy ők is és a fogvatartottak is emberek, akiknek szüksége van kommunikációra. A fogvatartottak és a személyi állomány tagjainak kapcsolatát, a kommunikáció formáját szigorú szabályok írják le. A fogvatartott köteles a személyi állomány tagjával való találkozás esetében a napszaknak megfelelően köszönni, megszólítás esetében a rendfokozat megjelölésével megszólítani, valamint tisztelettudóan viselkedni. Minden esetben tilos a személyi állomány tagját sértegetni, rágalmazni, utasítását véleményezni. A zárkában való tartózkodása esetén a fogvatartott köteles felállni, és jelenteni az intézet hivatásos tagjának.

Azt gondolom, hogy a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés végrehajtása, az elítéltek büntetés-végrehajtási intézetekben történő elhelyezése kiemelt jelentőségű feladat, mely különös szakértelmet kíván. Láthatjuk, hogy a bíró az ítélet meghozatalával kizárja annak a lehetőségét, hogy az elkövető szabadságra bocsátható legyen, így a személy ennek tudatában kezdi meg örök életre szóló büntetését. A reménytelenség, a szigorú szabályokhoz való alkalmazkodás kötelezettsége, az ingerszegény környezet, a társaktól való félelem, az agresszió mind szerepet játszik abban, hogy fokozza a fogvatartottban a semmit nem veszthetőség érzését, azt, hogy ennél rosszabb már nem lehet. Ez felveti a szökés gondolatát, nem ösztönzi példamutató magatartás tanúsítására az elkövetőt, hiszen a jelenlegi szabályzás kizárja annak a lehetőségét, hogy ezek tekintetében felülvizsgálható legyen az ítélet. E tényezők tudatában, ismeretében kell megszervezni, átszervezni a végrehajtást, úgy, hogy mind a fogvatartottak, mind pedig a személyzet biztonságban tartózkodjon a körletben. Véleményem szerint a végrehajtás legfontosabb feladata, hogy különböző módszerekkel, feladatokkal, terápiákkal biztosítsa az elítéltek lehetőség szerinti életkörülményeinek javítását. Fontosnak tartom, hogy a végrehajtás során az elítélt ne váljon reményvesztetté, az intézeti nevelés célja ne csak a túlélésre terjedjen ki, adjon lehetőséget a személynek célok kitűzésére, azok megvalósítására, személyiségének fejlődésére, fizikai, pszichikai, mentális állapotának fejlesztésére. A szabályozásnak megfelelően biztosítani kell a személyes kapcsolatok ápolását, kialakítását, hiszen ehhez minden embernek joga van. A személyes kapcsolatok biztosíthatják az elítélt személyiségének fejlődését, segíthetnek a jogkövető magatartás kialakításában, elsajátításában, hiszen a legtöbb elkövető esetében a szocializációs folyamat során a tekintélyszemély nem mutatott jogkövető magatartást. Bár a büntetés célja, hogy azokat a bűnelkövetőket, akik veszélyt jelentenek, a jogkövető polgárok számára kivonja a társadalomból, mégis fontosnak tartom, hogy az elkövetőknek a

végrehajtás során lehetőségük legyen megtanulni a helyes magatartásformákat, még akkor is, ha eleve kizárt a társadalomba való visszakerülésük.

A fent leírtakból is következik, hogy a magyar büntetés-végrehajtásnak igazodnia kell a jogalkotó akaratához, mindemellett biztosítani kell az elkövetők legalapvetőbb jogait.

5. A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélték

Az eddigiek során, főként tárgyilagos megközelítésből szóltam a büntető- illetve egyéb más jogszabályok rendelkezéseiről, a büntető anyagi jog változásairól, a büntetések közötti különbségekről, a végrehajtásról. E fejezetben azonban, szeretném bemutatni, hogy mit is jelent a valóságban tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésre ítéltnek lenni, kik ők, milyen társadalomra veszélyes cselekmény elkövetése okán lettek a Szegedi Fegyház és Börtön hosszúidejű speciális rezsim körletének örök lakói.

A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés büntetést 1998. évi LXXXVII. törvény a büntető jogszabályok módosításáról vezette be a magyar büntetőjogi szankciórendszerbe. Ezzel véget ért az az átmenti időszak, amikor a bíráknak át kellett hidalni a halálbüntetés és a határozott tartamú szabadságvesztés közötti szakadékot. A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés törvénybe iktatásával - sokak szerint a halálbüntetés helyett - a jogalkotó arra kívánt törekedni, hogy a legsúlyosabb bűncselekményeket elkövető személyek soha többé ne kerülhessenek vissza a társadalomba. A 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről, valamint, Alaptörvényünk is rendelkezik a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésről, ami kifejezi a büntetőpolitika és az állam azon akaratát, hogy továbbra is érvényesíteni kívánja a büntető igényét azokkal a polgárokkal szemben, akik a Btk. 44.§ által meghatározott bűncselekményeket követtek el.

Ezzel azonban a Szegedi Fegyház és Börtön „lassú halálra” ítélt polgárai számára teljesen világossá vált, nincs kegyelem. Az ő esetükben nem érvényesül a büntetés-végrehajtás törvényben megfogalmazott célja, hogy a társadalomba való visszakerülésüket megkönnyítve, hasznos tagjaivá válhassanak a közösségeknek. A velük szemben fogatosított végrehajtás célja maga a fogva tartás, valamint annak legbiztonságosabb, legélhetőbb módja.³¹

³¹ Hagymási Kornélia: i.m. 68. oldal

5.1. Egy nap a körleten, ahol a „szomszéd is ötszörös gyilkos”³²

A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélték mindegyike emberölés minősített esetei miatt tölti most büntetését a körleten. Tehát elmondható, hogy az „út” amely az intézet HSR részlegéhez vezetett mindenkinél emberöléssel kezdődött. Az indíték, és az elkövetési szándék, motiváció, minden egyes embernél más volt. Az elítéltek nagy része nyereségvágyból ölt, az elkövetők egy kisebb csoportjánál a szexuális indíttatás volt a meghatározó, valamint vannak fogvatartottak, akik saját családjuk sérelmére követtek el bűncselekményeket. Azonban egy dolog közös bennük, mégpedig az, hogy az „út” végén azok az elítéltek, akik jogerősen töltik tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésüket, a bíróságon az ítélet meghozatalakor megtudták: „X. Y. vádlott bűnös, ezért a bíróság életfogytig tartó szabadságvesztésre ítéli, a vádlott büntetéséből feltételes szabadságra nem bocsátható.”

Aztán következett a Szegedi Fegyház és Börtön hosszúidejű speciális rezsim körletébe való beköltözés. A körletre való beköltözés, kiköltözés a Befogadási és Foglalkoztatási Bizottság döntése alapján történik. Itt azok az elítéltek helyezhetők el, akik életfogytig tartó szabadságvesztésüket, vagy legalább 15 évig tartó szabadságvesztés büntetésüket töltik. Minden a szabályokról szól. Az elítéltek a Házirenden kívül, az egyéni utasításban meghatározott szabályok is érvényesek. A beköltöző csak a szabályzatban meghatározott dolgokat tarthat magánál. A parancsnok az elítéltnél tartható tárgyak mennyiségét a házirendben határozza meg. A fogvatartott köteles a számra meghatározott körleten, zárkában tartózkodni, a számára kijelölt ágyat használni. A fogvatartott az intézet területén csak kísérettel mozoghat. Az intézet biztonságára veszélyt jelentő cselekmények megelőzése érdekében a fogvatartott bármikor megmotozható. Az elítélttel szemben a törvény által meghatározott esetekben és módon rendszeresített kényszerítő eszköz alkalmazható. Az elítéltet az intézetbe való elhelyezésekor minden esetben tájékoztatni kell jogairól, kötelezettségeiről, a szabadságvesztés végrehajtásának rendjéről.

A „tészesek” napirendje szigorú, minden percben szabályozott. Az ébresztő a kora hajnali órákban veri fel álmából az elítéltet. Szabály szerint köteles felkelni, tisztálkodni, a zárkát a meghatározottak szerint előkészíteni az ellenőrzésre, ezt követően reggeli, majd a létszámellenőrzés következik. Az elítéltek, az intézet által biztosított formaruhát használják. A jogszabály szerint napi háromszori étkezés biztosított, melyből egy legalább alkalommal meleg

³² http://fn.hir24.hu/itthon/2011/04/08/ahol_szomszed_is_otszoros/

ételt kapnak. A fogvatartott a személyi állomány tagjával, valamint az intézmény más dolgozójával szemben tisztelettudóan kell, hogy viselkedjen, őt megszólítani a rendfokozat megjelölésével lehet. A személyi állomány tagjára bármiféle megjegyzést tenni, az utasításait bírálni, véleményezni tilos.

A napirend következő része a szabadlevegőn való tartózkodás, ami csak egyfajta lehetőség, nem kötelező élni vele. Naponta egy óra lehetősége van minden fogvatartottnak levegőzni. Természetesen a biztonsági előírásoknak megfelelően, legfeljebb három elítélt tartózkodhat a szabadban. A fogvatartottak számára lehetőség nyílik a kapcsolattartásra, amennyiben élnek ezzel a lehetőséggel, és amennyiben van kivel. A kapcsolattartás a külvilággal történhet: telefonon, levélben, csomag- pénzküldés formájában, személyes látogatással is, nyilvánvalóan az arra vonatkozó szabályok betartásával. Ezt követően az elítélt különféle foglalkozásokon, terápiákon vehet részt. Az intézet biztosítja lakói számára a vallásuk lehetőség szerinti gyakorlását, valamint egyes elítéltek dolgozhatnak is. A fogvatartottak, az intézet rendjének betartásával, különböző biztonsági előírásoknak megfelelően, munkába állhatnak, valamint továbbképzéseken, tanfolyamokon vehetnek részt. A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélték, általában a zárkában is elvégezhető, szerszám nélkül is végrehajtható munkákat végeznek, mint például a gyufás doboz hajtogatás.

A fogvatartottak testi és lelki egészségért az intézetben dolgozó szakképzett emberek látnak el feladatokat, részükre fogászati, pszichológiai ellátást biztosít az intézet, egyéb sürgős esetben az intézetben dolgozó ápolónak, valamint körletfelügyelőnek kell intézkedni a beteg ellátásáról, a szakorvos értesítéséről.

Az ebédet követően ismét létszámenőrzés, és szabadidős tevékenység a program. A vacsora, a gyógyszerosztás, és a létszámenőrzés után takaródó következik.

A jelenleg tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésüket töltő elítéltek (2013-es adatokra támaszkodva 27 fő) fele nem használja ki a látogató fogadására kapott lehetőségeket. A fogvatartottak közül 6 főt látogatnak rendszeresen, többeket soha, vagy csak ritkán. A kapcsolattartás másik lehetőségeivel a levelezéssel, telefonálással, sem él mindenki. Érdekeség, hogy az elítéltek szinte mindegyike dolgozik, két fő kivételével mindenki végez szabadidős tevékenységet.

Megfigyelhető, hogy az intézet kialakításakor, a büntetés-végrehajtási nevelés megszervezésekor figyelemmel voltak arra, hogy az itt büntetésüket töltő elítéltek őrzése nevelése, különös

odafigyelést, megfelelő szakértelmet kíván. Itt nem az a cél, hogy az elkövető képes legyen visszailleszkeszteni a társadalomba, hiszen ennek lehetőségét, már a bírósági határozatban kizárták, hanem, hogy megfelelő biztonsági előírásokat, szabályokat betartva, az elítélt ne tudjon kárt tenni önmagában, másokban, valamint ne veszélyeztesse az intézet rendjét, biztonságát. Továbbá kiemelt szerepet kap, hogy az elkövető ösztönözve legyen valamiféle tevékenységre, célorientált feladat elvégzésre, annak érdekében, hogy visszatartsa őt a fegyelemsértések elkövetésében. Ennek érdekében az elítéltek szigorúan kötött napirend szerint élik mindennapjaikat, folyamatos ellenőrzéseken esnek át.

Azt gondolom, hogy a Szegedi Fegyház és Börtön HSR körletének szabályai, biztonsági rendszerei, az ott dolgozó személyzet szakmai felkészültsége, az intézet felszereltsége, a fogvatartás körülményei, a büntetés-végrehajtás során alkalmazott nevelési módszerek megfelelnek az ilyen súlyos bűncselekmények elkövetőivel szemben alkalmazott büntetések végrehajtására.

5.2. Az emberek, akik életük hátralevő részét a társadalomtól elzárva kell leélniük.

Akiknek a bíróságon ülve, az ítélet kihirdetésének pillanatában vált világossá, hogy „soha”. Soha többé nem lehetnek tagjai a társadalomnak. Bizonyára az emberek egy része fellélegzett, amikor az ítélettel a bíró kimondta, kizárja annak még a lehetőségét is, hogy az elkövető újabb társadalom veszélyes cselekményekkel veszélyeztesse embertársai életét, mert, az itt fogvatartottak közül szinte mindenki emberölés minősített esetei miatt ül most remény vesztve a Csillagban.

A következőkben szeretném bemutatni, a teljesség igénye nélkül, hogy egyes elkövetők miért töltik a büntetőjogi szankciórendszerünk legsúlyosabb büntetését.

Először B. Gyulával kezdeném, aki azért is kiemelkedő alakja a HSR körletnek, hiszen a magyar büntetőjog szabályai szerint, ő volt az első elítélt, akit tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélték 2000. április 26-án. A férfit különös kegyetlenséggel elkövetett emberölés miatt ítélték el. Három embert ölt meg: saját kisgyermekét - hat- és kilencévesek voltak -, illetve édesanyjukat. Éjszaka, álmukban érte őket a halál, az elkövető baltával végzett családjával.

Az egyik legkegyetlenebb elítéltek közé sorolható E. Zoltán az elhíresült szentkirályszabadjai sorozatgyilkos akit „hurkolós gyilkos” néven emlegetett a média. Elmondása szerint a bűncselekmények időpontjaira nem emlékszik pontosan, csak arra, hogy melyik áldozatát hogyan fosztotta meg az élettől. „Vettem magammal villáskulcsot, kesztyűt, zsineget meg csúszóhurkot. A Polipban láttam, hogy kell csinálni. Hajlékony, de kicsit merev zsinórra van szükség. Általában a sodrott műanyag a legjobb. Fogok egy tollat, vagy akármit, arra csinállok egy hurkot, majd föltekerem, kihúzom belőle a ceruzát, visszadugom az egyik pöcköt, utána megfogom és kész is. Ez kerül az ember nyakára. De előtte még az ágyon vagy a földön, tőkmindegy a hasra kell fordítani és összekötözni a kezét. A hurkot a nyakába dobom és meghúzom. A zsinór végét meg a bokájához kötöm. Amikor zsibbadni kezd a lába, mindenáron ki akarja nyújtani, és így megfojtja saját magát. Olyan fél óra alatt áll be a halál.”³³ Az első emberölést 1991-ben követte el édesanyja akkori élettársa sérelmére. 1999-ben, saját testvérét ölte meg nyereségvágyból. 2002-2004-ig három ember vesztette életét a hurkos gyilkos kezei által.³⁴

P. Tamás az egész országot megrázó emberölést követett el, különös kegyetlenséggel. „A kislány csupa vér volt, és beledobtam a pöcegödörbe”³⁵ Az eset 2005-ben történt, amikor P. Tamás az akkor 14 éves H. Violetta-t késsel arra kényszerítette, hogy szálljon be az autójába, ezt követően egy házhoz vitte, majd ott a lányt egy pöcegödörbe dobta, aki akkor még élt, így az elkövető több csapást mért a lány fejére majd kövekkel, súlyokkal lesüllyesztette a víz alá.

Szintén a Csillagban tölti napjait egészen halála pillanatáig, S. Zoltán, a „kaszinós gyilkos” néven ismert férfi, akit előre kitervelten, nyereségvágyból, több emberen elkövetett emberölés büntette miatt ítélt tényleges életfogytiglanra a bíróság. Mindkét áldozata a soproni Luxor Casino alkalmazottja volt.

B. Zsolt az „oktogoni lövöldöző” két ember életét vette el 2000 nyarán az Oktogon térnél, és több embert életveszélyesen megsebesített ámokfutása során.

P. Ferenc a „várdai rém” több emberen, nyereségvágyból elkövetett emberölés miatt tölti élete hátralevő részét a rácsok mögött.

A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésüket töltők között él jelenleg M. Viktor Gábor, aki három embert ölt meg: feleségét, kilenc hónapos kisfiát, és nagyanyját. „M. Viktor Gábor 2008.

³³ Havas Henrik: Könyörtelenek, életre ítélt gyilkosok, 170. oldal

³⁴ http://www.blikk.hu/blikk_aktualis/20050117/ember_zoltan_nem_banja_hogy_gyilkolt

³⁵ Havas Henrik: i.m. 110. oldal

november 12-én részegen ment haza, amiért élettársa veszekedni kezdett vele. A férfi kirángatta a nőt a házból, baltát ragadott, majd dühében össze-vissza kaszabolta Katalint. A szobába visszatérve meghallotta, hogy kisfia, Tomika keservesen sír, őt megfojtotta, majd nyakánál fogva kivitte az élettársa mellé. Kapart egy harminc centiméter mély gödröt és mindkettejüket elföldelte.”³⁶

T. István aljas indokból, különös visszaesőként elkövetett emberölés büntetében, emberölés előkészületében és erőszakos közöszlenség büntetékének kísérletében találta bűnösnek a bíróság. Megölt egy 26 éves nőt, majd később egy 17 éves lányt is megtámadott.

Megemlíteném Á. Józsefet „a légiós” néven ismert férfit, aki két emberen követett el emberölést, valamint „a Csillag börtön HSR körletében őrzik – mások mellett –Sz. Zoltánt, a "balástyai rémet", aki 1998 áprilisa és 2001 augusztusa között, bizonyíthatóan négy nőt ölt meg a Szegedhez közel eső településen”³⁷M. Róbert, a „fekete sereg vezére”, és P. László, esetében is kizárta a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét a bíróság.

Az elérhető legfrissebb adatok szerint „napjainkban Magyarországon 25 TÉSZ–ítéletet tartunk számon, melyből a Szegedi Fegyház és Börtönben jelenleg 20 fő jogerősen TÉSZ-re ítélt fogvatartott tölti büntetését.”³⁸

Az elítéltek átlagéletkora 42 év, iskolai végzettségükre vonatkozó adatokból kiderül, hogy általános iskolai végzettsége mindenkinek van, többen érettségiztek, sőt egyesek főiskolai tanulmányokat is folytattak. Érdekesség, hogy a fogvatartottak közül négyen büntetlen előéletűek voltak.

A „tészesek” közül négyen, név nélkül, írásban, válaszoltak az Origo.hu kérdéseire is. A kérdőívben a fogvatartottak a következő kérdésekre adhattak választ. Mesélje el röviden a börtönbe jutásának történetét, hogyan zajlik egy napja, melyek a rutinszerű, és melyek a különleges események? Milyennek látja a körülményeket, amelyek között él? Mi az, amiben örömet lel, lát-e célt maga előtt, és milyet? Hogyan változtatná meg az életfelfogását, ha tudná, hogy van esélye feltételesen szabadulni előbb-utóbb? Van-e, és milyen kapcsolata a családjával?

³⁶ http://www.blikk.hu/blikk_aktualis/eletfogytiglan-a-gyalareti-remnek-2031239

³⁷ <http://index.hu/bulvar/2011/07/25/akiketcsakahalmentmegarabsagtol/>

³⁸ Kiszely Pál - Nagy István: Az idő rabságában – A hosszú időre ítélték büntetés-végrehajtásának helyzete a Szegedi Fegyház és Börtönben. Börtönügyi Szemle, 2012/3sz./6. oldal.

Milyen a kapcsolata a többi tényleges életfogytiglanra ítélt rabbal, milyennek látja őket (magához képest)?³⁹

A kérdésekre adott válaszokból kiderül, hogy a név nélküli, önkéntes alapon kitöltendő kérdőívben szinte mindegyik elítélt meg van elégedve a fogvatartás körülményeivel, az intézettel. Elégedetlenségük központjában a reménytelenség, a kilátástalanság, valamint a felesleges létezés gondolata áll. Egyesek várják a „csodát” egy jogszabály változtatásban, mások „vegetálnak”. Azt mondják, ha lenne egy kis esély is a szabadulásra, teljesen más életet élnének. Vannak akik rövidtávú terveket készítenének, mások tanulnának annak érdekében, hogy a hosszú idejű büntetés után, a hátralévő időt értékesen töltsék.

A fenti adatokból láthatjuk, hogy Magyarország legkegyetlenebb bűncselekményeit elkövetők élnek a Szegedi Fegyház és Börtön falai között. Számuk drasztikusan növekszik. „Az életfogytig tartó szabadságvesztések végrehajtása kapcsán a magyar büntetés-végrehajtás válaszául elé érkezett: vagy további bv. intézetek kijelölésére kerül sor, ahol van kellő gyakorlat, és tapasztalat a hosszúidős ítéletek végrehajtására, vagy a Szegedi Fegyház és Börtön tölti be továbbra is ezt a funkciót - mint „profiltiszta életfogytos” büntetés- végrehajtási intézet.”⁴⁰

³⁹ <http://www.origo.hu/itthon/20120713-tenyleges-életfogytiglanra-ítelt-rabok-irasai-remenytelensegrol-bortoneletrol-bunrol.html>

⁴⁰ Kiszely Pál - Nagy István: i.m.15.oldal.

6. A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés ellen és mellett szóló érvek bemutatása

Bizonyosan merem állítani, hogy napjaink egyik, leggyakrabban vitatott témája, mind a szakemberek, mind pedig a polgárok körében hogy van-e joga bárkinek, az államnak, ezáltal a jogalkotónak olyan törvényt, rendelkezést alkotni, mely ténylegesen megfosztja - az ítélet jogerőre emelkedése pillanatában - az elítéltet a személyes szabadságától. Én azt gondolom, hogy a megkérdezettek nagy része, hátradőlve, szemrebbenés nélkül válaszolna igennel e kérdésre. Dolgozatom e részében szeretném bemutatni a 'TÉSZ' - t ellenző, illetve e büntetési nemet támogatók érveit.

Először is visszautalnék az 1978. évi IV. törvény (Btk.) módosítására, az 1998. évi LXXXVII. törvényre, mely elsőként teremti meg a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségének kizárását, ezzel beiktatva szankciórendszerünkbe a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés büntetést.

Bár az 1993-as módosítás már ismerte a szabadságra bocsátás kizárásának lehetőségét, abban az esetben, ha ismételten életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélték valakit, de a gyakorlatban nem került ilyen büntetés kiszabásra. Az első tényleges életfogytig tartó szabadságvesztést 2000. április 26-án szabták ki. Hangsúlyozom, e szankció, bár némi módosításokkal, hatályos 2012. évi C törvényünk legszigorúbb büntetési nemét képezi.

E kiemelten súlyos joghátrány kilátásba helyezése sokak szerint nincs összhangban számos, alaptörvényben is rögzített alapvető jogainkkal, valamint egyes Magyarország által elfogadott egyezményekkel sem. Az emberi méltóság, az embertelen, kegyetlen bánásmód tilalmával, valamint a büntetés céljával, hiszen megfosztja az elítéltet attól, hogy visszakerüljön a társadalomba és eleve kizárja a jogkövető magatartást tanúsításának lehetőségét, vagyis e szerint nem alkalmas a büntetés-végrehajtás céljának megvalósítására sem, ami a re-szocializáció, a nevelés a jogkövető magatartásra. Elfogadható, mikor az állam büntetőjogi hatalmával korlátozza egyes emberek személyes szabadságát, legitim úton kikényszeríti az állam akaratát, a jogkövető polgárok védelme érdekében, de a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés nem csak korlátozza a személyes szabadságot, hanem teljes mértékben megvonja azt.

2012 áprilisában hatályba lépő, azóta többször módosított Alaptörvényünk egyik nívója, hogy magába foglalja a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabásának kritériumait, vagyis hogy csak a szándékos, erőszakos bűncselekmények elkövetőivel szemben alkalmazható. Az

alaptörvény rendelkezik az emberi méltóság sérthetetlenségéről, az embertelen büntetés kiszabásának tilalmáról, és sok más olyan jogról, melyek mindenkit megilletnek születésétől fogva a halála pillanatáig. Azonban annak kizárása, hogy valaki visszakerüljön a társadalomba, vagyis az összes alapvető jogától való megfosztás nem tekinthető alkotmányosnak. Megállapítható tehát, hogy e rendelkezés több alapvető jog tartalmát sérti.

A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés, mint a magyar büntetőjog legsúlyosabb büntetése, megosztja a véleményeket. Kutatásom során, kíváncsi voltam, hogy e témával foglalkozó elméleti, illetve gyakorlati szakértők, hogyan foglalnak állást e tárgykör tekintetében.

Hagymási Kornélia, Végtelen idő a rácsok mögött – avagy mennyiben van ma létjogosultsága Magyarországon a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésnek című írásában kiemelt szaktudással rendelkező embereket kérdez meg hazánk legsúlyosabb büntetési neméről.

Elsőként Nagy Ferencet emelném ki, aki a magyar büntetőjog – dogmatika legkiemelkedőbb alakja. Azt hangsúlyozza, hogy a társadalom a védelmét biztosítani kell azokkal a polgárokkal szemben, akik bűncselekményeket követnek el, viszont erre nem megoldás, egy alkotmányos alapelvekkel ellentétes büntetési nem. Az ítélet, egy későbbi időpontban történő, többlépcsős folyamat végrehajtása után, felülvizsgálható lenne az álláspontja szerint.

Tóth Mihály büntetőjogász, a PTE ÁJK Büntetőjogi Tanszékének vezetője, leginkább azt a véleményt képviseli, hogy tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés ellen szóló érvek, megegyeznek a halálbüntetés ellen felsorakoztatott érvekkel, vagyis hogy sérti az emberi méltóságot, és ellentétes alapvető emberi jogainkkal. Elgondolása szerint, indokoltabb lenne, a feltételes szabadságra bocsátás feltételeinek szigorítása, mint az élettől való megfosztás bármely formája.

Herczog Mária szociológus szerint, a büntetőjog feladata, hogy megvédje a társadalmat a bűncselekmények elkövetőivel szemben, de ennek nem a legmegfelelőbb módja az, ha kirekesztjük őket örökre a társadalomból. A büntetés – végrehajtási nevelésre helyezi a hangsúlyt, ahol az elkövetők a nevelés során elsajátíthatnák, a megfelelő, követendő mintákat, hogy képesek legyenek visszailleszkeszteni a társadalomba.

Kerecsi Klára kriminológus, szintén a büntetés- végrehajtásának megváltoztatása, fejlesztése mellett foglal állást. Véleménye szerint, ne várjuk a deviáns magatartású embertől, hogy ha több hasonló emberrel összezáruk őket, a személyisége pozitív irányba fejlődik. Hangsúlyozza, hogy nem függ a kiemelt bűncselekmények elkövetése a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés,

esetleg a halálbüntetés kiszabásának lehetőségétől. Nem kérdőjelezi meg az életfogytig tartó szabadságvesztés szabályozásának szükségességét, azonban felülvizsgálná, annak kiszabható minimumát és maximumát.⁴¹

A jogirodalom számos művében megtalálható az egyik legmeghatározóbb érv, miszerint a halálbüntetés eltörlése után nem nőtt az erőszakos élet elleni bűncselekmények száma, illetve a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés sem hozott jelentős visszaesést, így megkérdőjelezhető-e büntetési nem szükségessége. A másik fontos tényező, hogy a jogalkotó a felruházta, vagy egyes esetekben kötelezi a bírakat e súlyos büntetés kiszabására, azonban erről már a jogerős ítélet meghozatalakor dönteniük kell. A jogalkotó nem ismeri el az elítéltek személyiségének fejlődését, az ítélet felülvizsgálatát, tehát a bírácnak ki kell mondaniuk akkor abban a pillanatban, hogy soha, ezzel megfosztva a reményhez való elvi tételtől az elítéltet. „A „tész” az elítélt szabadságát akár élete végéig elvonható szankció elvi lehetősége persze fenntartható, és talán fenn is tartandó, de nem a büntetés kiszabásakor eleve eldöntött kétes megalapozottságú prognózis alapján.”⁴² „A szabadulási remények örökre történő megvonása – vagyis a lehetőségtől, s nem annak megvalósulásától való megfosztás – minden bizonnyal kimeríti a kegyetlen, embertelen, megalázó büntetés fogalmát.”⁴³

Vizsgálva Európa többi országának büntetőjogát, megállapítható, hogy a tényleges életfogytig tartó büntetést nem ismeri el szankcióként, helyette határozott tartamú szabadságvesztést helyez a büntetőjogi szankciórendszer központjába a jogbiztonság megteremtése érdekében.

Mint az azt előzőekben láthattuk, számos érv felsorakoztatható az ellen, hogy valakit ténylegesen megfosszunk a szabadságra bocsátás lehetőségétől, de mint azt tudjuk, az éremnek mindig két oldala van, így vizsgáljuk meg azokat az álláspontokat, melyek szerint „a magyar büntetőjog fogatlan tigrissé válna”⁴⁴ e szankció eltörlése esetén.

Az elsődleges ellen érvek mellett szólnak, hogy mivel a jogalkotó csak és kizárólag a legsúlyosabb bűncselekmények esetében ad lehetőséget e büntetési nem kiszabására, így helyénvaló, hogy ezeket az elkövetőket izolálni kell a társadalomtól. Nem látják annak a lehetőségét, hogy az ilyen deviáns magatartású elkövetők, a büntetés-végrehajtási intézetben való eltöltött idő után, képesek lesznek a társadalom jogkövető polgáraivá válni. Indokolásukban

⁴¹ Hagymási Kornélia: i.m. 71-72. oldal

⁴² Tóth Mihály: Az életfogytig tartó szabadságvesztés és a remény joga újabb emberi jogi döntésekben, Jogtudományi közlöny, 2012. 6. sz. 271. oldal

⁴³ Tóth Mihály: i.m. 271. oldal

⁴⁴ Polgár András: Egy szankció védelmében (A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésről) Bűnügyi Szemle. Jogalkalmazók folyóirata 2009., no.4., 43. oldal

kifejtik a fegyintézetek ingerszegény környezetének, és a fogvatartottak egymásra kifejtett káros hatását az elkövetők személyiségére nézve, valamint felvetődik bennük a kérdés, hogy kinek a felelőssége lenne, az elítéltek felügyelete a társadalomba való visszahelyezésüket követően. Nem értenek egyet, azzal, hogy e szankció alapvető jogokat korlátoz, hiszen a büntetés céljából kiindulva, elsődleges a társadalom védelme, és fontosabb a jogkövető polgárok alapvető jogainak védelme.

„Annál jobb speciális prevenció pedig nem létezik, mint a halálukig benntartani ezeket az elkövetőket a fegyintézetben.”⁴⁵

A fentiek alapján megállapítható, hogy a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés intézménye mellett és e szankció ellen kifejtettek vélemények tükrözik a kérdéskör megosztottságát. Bár a témában egyes szakértők igen határozottan foglalnak állást, én azt gondolom, hogy nincs jó válasz. Abban a pillanatban, hogy letesszük a voksunkat az egyik tábor oldalán, felvetődik a kérdés: de mi van akkor ha? Véleményem szerint a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés eltörlése nagyobb hátránnyal járna a társadalom szempontjából, mint amennyire kérdéses a szankció törvényessége. Alapvetően nem magában a kiszabhatóság lehetőségében látom a problémát, hanem egyrészt az ítélet meghozatalának időpontjában, másrészt abban, hogy a jogalkotó - a köztársasági elnök egyéni közkegyelem gyakorlásának jogát leszámítva - kizárja annak a lehetőségét, hogy az ítélet egy bizonyos idő elteltével felülvizsgálható legyen. A végrehajtási intézetben eltöltött idő minden egyes elítélt személyiségére másként hat, így folyamatos ellenőrzések, vizsgálatok, felmérések alkalmazásával nyomon lehetne követni a személyiség fejlődését, torzulását, változásait. Azokban az esetekben ahol a vizsgálatok egyértelműen bizonyítják, hogy a fogvatartott nem alkalmas a társadalomban való életre, ki kell zárni a szabadságra bocsátás lehetőségét. A vizsgálatokat, felméréseket változatosan, évi rendszerességgel, különböző szakemberek segítségével, és szigorú szabályokhoz kötötten lehetne alkalmazni, és csak a bűncselekmény súlyához, valamint az elkövető személyéhez megállapított generális minimum idő elteltét követően.

Azt gondolom, hogy a társadalom azon tagjainak védelme, akik betartják a jogszabályokat, fontosabb feladata az államnak, mint azoknak a polgároknak a védelme, akik a legsúlyosabb (főként élet elleni) bűncselekményeket követték el. Egyes alapvető jogok azonban minden embert megilletnek, és bár az állam egyes szerveket felruház az alapvető jogok korlátozásának

⁴⁵ Polgár András: i.m. 41. oldal

hatalmával, lehetőségével, a törvényben meghatározott esetekben, de az ezektől való megfosztás nem valósulhat meg egy alkotmányos jogállamban.

7. A halálbüntetés, az életfogytig tartó szabadságvesztés és tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés büntetési nemének vizsgálata nemzetközi kitekintés alapján

Magyarországon 1990-ben az Alkotmánybíróság a halálbüntetés megszüntetését rendelte el a 23/1990.(X.31.) alkotmánybírósági határozatban, mert azt alkotmányellenesnek vélte. A Btk. 1998-as módosításával beemelte a büntetési nemek közé a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés intézményét, mellyel megszüntette a gyakorlatban jelentkező problémákat, melyek a halálbüntetés eltörlése miatt jelentkeztek, mert nem volt alternatív büntetési nem a határozott tartamú és az életfogytig tartó szabadságvesztés között.

Magyarország Alaptörvénye rendelkezik a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésről, ezzel megerősítve az állam azon akaratát, hogy a súlyos, erőszakos bűncselekmények elkövetőit egyes törvényben meghatározott esetekben ne lehessen szabadságra bocsátani.

Nemzetközi kitekintés alapján megfigyelhető, hogy csoportosítani lehet az országokat, aszerint, hogy a büntető törvénykönyvük, alaptörvényük hogyan rendelkezik a büntetési nemekről.

7.1 A legtöbb nyugat európai országban a halálbüntetés eltörlése, és az életfogytig tartó szabadságvesztés alkalmazása a jellemző

Angliában, ahogy a legtöbb ország büntetőjogában is, megfigyelhetők voltak azok a törekvések, melyek a halálbüntetés eltörlésére, humánusabb eljárások végrehajtására törekszenek. A szigetországban a halálbüntetést 1957-ig, a törvény által szabályozott esetekben, általában emberölés és annak minősített esetei miatt alkalmazták az elkövetőkkel szemben. Ezt követően az 1965-ös „Murder Act „nevezetű törvény beiktatásával szűkült a halálbüntetéssel fenyegetett bűncselekmények száma, és ezzel egyidejűleg lépett a helyére, az életfogytig tartó szabadságvesztés büntetése, melynek kiszabása egyes bűncselekmények elkövetése esetében kötelező volt. 1969-ben a halálbüntetés végleges eltörlése következett be. Az életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabása kötelező, mérlegelést nem megengedő, amikor emberölés minősített esete miatt alkalmazzák.⁴⁶ Érdekesség, hogy Angliában nem határozzák meg a szabadságvesztés

⁴⁶ Dr. Kelemen Ágnes: A halálbüntetés eltörlése és az életfogytig tartó szabadságvesztés gyakorlata Angliában. Magyar Jog, 1991.január, harmincnyolcadik évfolyam, 1. szám, 43- 44. oldal

minimumát. „A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés intézményét Magyarországon kívül csak Anglia és Wales alkalmazza.”⁴⁷

Németország is azok közé az országok közé sorolható ahol a halálbüntetést eltörölték, de az életfogytig tartó szabadságvesztés része a szankciórendszernek. 1949-ben törölték el a halálbüntetést véglegesen, majd ezzel egy időben került bevezetésre az életfogytig tartó szabadságvesztés bevezetése.

Hollandiában 1886-ban hatályba lépett Büntető Törvénykönyv kizárta a halálbüntetés alkalmazásának lehetőségét. Elismeri az életfogytig tartó büntetést, de az csak az állam és az élet elleni bűntettek elkövetésére szűkíti a kiszabás lehetőségét, valamint kivétel nélkül csak fakultatív jelleggel alkalmazható.

Svájcban 1942-ben hatályba lépett Büntető Törvénykönyv eltörölte a halálbüntetést, ennek alkalmazását csak háborús idősakra tartja fenn. Az életfogytig tartó szabadságvesztést elismeri mind a svájci alkotmány, mint pedig a büntető törvénykönyv. A jelenleg hatályos svájci Btk. rendelkezése szerint, a bíróság életfogytig tartó őrizetet rendel el, ha az elkövető a törvényben felsorolt súlyos, (például: emberölés, szándékos emberölés, súlyos testi sértés, rablás, szexuális erőszak, túszejtés) bűntetteket követte el, és a törvényben meghatározott egyéb előfeltételek - lehet számítani az ismételt elkövetésre, a cselekmény más személy fizikai, pszichikai, állapotát nagymértékben veszélyeztette, bűntettet tartósan nem gyógyíthatóként sorolják be - teljesülnek. Az életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabása kizárólag az emberölés, és annak minősített eseteiben kerül kötelezően kiszabásra, egyéb esetekben mérlegelés tárgya.⁴⁸

Svédországban 1975-ös Alkotmány törölte el az élet kioltásával fenyegető büntetést. A hatályos svéd Büntető Törvénykönyv a szabadságvesztés két fajtáját ismeri el. Az egyik a határozott tartamú, ami 14 naptól 10 évig terjedhet, halmazati büntetések esetében 14 évre emelkedik a maximum. A törvény 18 évben határozza meg a visszaesőkre kiszabható szabadságvesztés maximumát. A másik az életfogytig tartó szabadságvesztés, amit egyes esetekben a bíróság az elítélt kérelmére átváltoztathat határozott tartamú szabadságvesztésre. Az életfogytig tartó szabadságvesztés csak kiemelt bűncselekmények esetén így például: emberölés, emberrablás, jármű hatalomba kerítése, kémkedés minősített eseteinek elkövetésekor állapítható meg.⁴⁹

⁴⁷ Kiszely Pál - Nagy István: i.m. 2. oldal.

⁴⁸ <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes>, Swiss Criminal Code, Art. 64.

⁴⁹ <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes>, Criminal Code of the Swiss Confederation, Art. 64

7.2 A határozott tartamú szabadságvesztést alkalmazó országok

A másik oldal, azok az országoknak a csoportja, melyek nem ismerik el a halálbüntetést, és az életfogytig tartó szabadságvesztést sem, vagyis a fő büntetési nem, ezekben az országokban a határozott tartamú szabadságvesztés. Ez a büntető politika érvényesül Spanyolországban, Portugáliában, Norvégiában, és Horvátországban és Szerbiában is.

Portugáliában 1867-ben eltörölték a halálbüntetést, azonban egyes katonai bűncselekmények elkövetése esetében végrehajtható volt egészen 1977-ig. A portugál alkotmány kifejezi, hogy az emberi élet elidegeníthetetlen joga az embernek, így az attól való megfosztás nem lehet alkotmányos. Életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabására is csak 1884-ig volt lehetőség.⁵⁰ Ennek értelmében, Portugáliában jelenleg csak határozott tartamú szabadságvesztést lehet kiszabni. A portugál Büntető Törvénykönyv értelmében a szabadságvesztés tartalmának alsó határa egy hónap, míg a felső határa 20 év, kiemelt jelentőségű bűncselekmények esetén 25 év.⁵¹

A spanyol büntetőhatalom is kiiktatta a halálbüntetést az 1978. évi alkotmánnyal, és az 1928.évi büntető kódex az életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabására sem ad lehetőséget, így az akkor hatályos Büntető Törvénykönyvben a szabadságvesztés felső határa 30 év volt. Az 1900-as évek végén a Büntető Törvénykönyv módosításával, a szabadságvesztés felső határát 20 évben határozta meg, azonban a jogalkotó értékelte, hogy egyes bűncselekmények kiemelten súlyos veszélyt jelentenek a társadalomra, így a törvényben meghatározott cselekmények elkövetőre kiszabható szabadságvesztés felső határa kiterjeszthető 25, illetve 30 évre.⁵²

2003-ban, jelentős változás volt megfigyelhető a spanyol büntetőjogban. A hatályos Büntető Törvénykönyv értelmében a jogalkotó felemelte 40 évre a szabadságvesztés büntetés felső határát azokban az esetekben, amikor a tettest két vagy több bűncselekményért ítélték el és ezek közül legalább kettőre több mint 20 évi szabadságvesztést írt elő a törvény. Másrészt pedig, ha a tettest két terrorizmus körébe tartozó bűntett miatt ítélték el, amelyek közül az egyik több mint 20 évi szabadságvesztéssel büntetendő.⁵³

⁵⁰ Nagy Ferenc: Az életfogytig tartó szabadságvesztés – büntetésről, Európai áttekintés alapján, Cséka emlékkönyv, 1992, 387. oldal

⁵¹ <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes>, The Portuguese Penal Code, General part, Article 41,

⁵² Nagy Ferenc: Az életfogytig tartó szabadságvesztés – büntetésről, Európai áttekintés alapján, Cséka emlékkönyv, 1992, 387. oldal

⁵³ <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1995-25444>, Ley Orgánica 10/1995, de 23 de noviembre, del Código Penal, Artículo 76,

Norvégiában az 1900-as években eltörölték a halálbüntetést, azonban hasonlóképpen Portugáliához, egyes katonai bűncselekmények elkövetése esetében még végrehajtották, így 1979-ben törölték el véglegesen. Nem sokkal ezt követően 1981-ben törölték az életfogytig tartó szabadságvesztést is a büntetések köréből. Helyette a határozott tartamú szabadságvesztést jelölte ki fő büntetési nemnek a törvényalkotó. A hatályos Norvég büntető törvény rögzíti, hogy a szabadságvesztés legrövidebb tartama 14 nap, leghosszabb tartama 15 év. Ezt az állam, alkalmanként további 5 évvel meghosszabbíthatja, amennyiben tartani lehet attól, hogy a szabadságra bocsátással az elkövető újabb társadalomra veszélyes cselekményt követne el, így tehát a határozott szabadságvesztés kiszabható felső határa 21 év.⁵⁴

A szerb Btk. a szabadságvesztés legrövidebb idejét 30 napban, leghosszabb idejét pedig 20 évben határozza meg. A törvényben nevesített esetekben, a legsúlyosabb bűncselekmények elkövetése esetén, kivételesen 30 év és 40 év közötti börtönbüntetés kiszabását teszi lehetővé. Halmazati büntetések esetében a szabadságvesztés legfeljebb 40 évben állapítható meg. A bűncselekménye alannyá válásának feltétele, hogy az elkövető az elkövetés idején a 21. életévét betöltötte. Kizárja a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét azokban az esetekben, amikor az elkövető szökést, vagy szökési kísérletet követett el.⁵⁵

Horvátország, 2013 januárjában hatályba lépett új Büntető Törvénykönyve, a szabadságvesztés legrövidebb tartamát három hónapban, míg maximumát húsz évben állapította meg. Rendelkezik a hosszú távú szabadságvesztés időtartamáról, amit 21-40 évben határoz meg. Az új Btk. egyes halmazati bűncselekmények esetén lehetővé teszi az 50 éves tartamú szabadságvesztés kiszabását.⁵⁶

A előbb említett öt ország büntetőjoga, tehát határozottan kitart, amellet, hogy halálbüntetés, életfogytig tartó-, illetve tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés büntetésének hiányában is képes, fenntartani a jogrendet, és érvényesíteni az állam büntető igényét azokkal az elkövetőkkel szemben, akik kiemelt, súlyos bűncselekményeket követtek el. Megfigyelhető, hogy ezekben az országokban a határozott tartamú szabadságvesztés leghosszabb időtartama körülbelül 40 évben határozható meg, ami megfelel az életfogytig tartó- egyes esetekben akár a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés időtartamával. A törvényalkotó azon akarta tehát, hogy a kiemelt bűncselekményeket elkövetők ne kerüljenek vissza egyhamar a társadalomba, érvényesül.

⁵⁴ <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes>, The General Civil Penal Code, 17. szakasz, 11. oldal

⁵⁵ <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes>, Criminal Code of the Republic of Serbia, Article 45,

⁵⁶ http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2011_11_125_2498.html, Članak 44, 46, 51,

A kitekintés során megfigyelhető, hogy az országok nagy többsége nem ismeri el a halálbüntetés intézményét, és ezt valamely formában írásba foglalta, hogy biztosítsa e rendelkezés visszavonhatatlanságát.

8. Konklúzió

Dolgozatom elkészítése közben, a különféle szakirodalmak tanulmányozása során, egyes évek óta e témában kutató szakemberek véleményeiben, valamint vizsgálva azt, hogy a különböző országok hogyan foglalnak e kérdéskörben állást, megtaláltam a választ azokra a kérdésekre, melyek a témában való kutatásra, és e dolgozat megírására inspiráltak.

A büntetés célja, mint tudjuk, magába foglalja a speciális prevenciót, melynek lényege, hogy az elkövetőt visszatartsa a további bűncselekmények elkövetésétől. Ez érvényesülni látszik a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés büntetés esetében, hiszen az elkövető szabadságra bocsátása kizárt. Álláspontom szerint azonban még így is tartani lehet attól, hogy a büntetés – végrehajtás során további bűncselekményeket követ el, hiszen tudjuk, hogy a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés a magyar büntetőjog legsúlyosabb büntetési neme, tehát súlyosabb büntetés nem kerülhet kiszabásra. Ez pedig arra ösztönözheti az elítéltet, hogy további bűncselekményeket kövessen el, valamint arra, hogy szökési kísérletet hajtson végre, akár a személyzet, vagy a többi elítélt sérelmére. A generális prevenciót, a büntetés másik célját, azt hogy a potenciális elkövetőket visszatartsa attól, hogy bűncselekményeket kövessenek el, azért nem látom relevánsnak, mert egyrészt a statisztikai adatok ezt nem támasztják alá, valamint véleményem szerint, az ilyen kiemelt súlyú bűncselekmények elkövetőit nem tartja vissza sem a Büntető Törvénykönyvbe sem pedig egy Alaptörvénybe foglalt rendelkezés, pontosabban nem a törvényi fenyegetettség mértéke lesz a meghatározó az elkövetéskor.

Továbbá a büntetés-végrehajtás célját sem látom érvényesülni a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés esetében, mert a társadalomba való visszailleszkedés, a re-integráció, nem érvényesülhet ez esetben.

Véleményem szerint a halálbüntetés alternatívájaként a szankciórendszerbe foglalt büntetési nem feleslegességéről nem beszélhetünk, mert a súlyos bűncselekmények elkövetőivel szemben meg kell védeni a társadalmat, azonban erre a nemzetközi kitekintés alapján vannak más módszerek is, melyek szolgálhatják ezt a célt, anélkül, hogy alapvető jogaink tartalmát sértenék, korlátoznák, vagy semmibe vennék. A kérdés persze - hogy mennyiben más, 40 év határozott tartamú szabadságvesztés letöltése, mikor hasonlóképpen a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztéshez az elkövető halálával ér véget, - jogos. Azt gondolom, hogy az emberi méltóság elve, és a reményhez való jog magába foglalja azt, hogy esélyt kapjanak a kiemelt bűncselekmények elkövető is a szabadulásra, vagy annak elvi lehetőségére. Nem gondolom,

hogy a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés büntetési nemét el kellene törölni, csupán azt, hogy valamilyen módon felülvizsgálhatóvá kéne tenni, hiszen nem háríthatunk a bíróra ekkora felelősséget, hogy az ítélet meghozatalakor döntsön, az elítélt szabadságra bocsátásának kizárásáról. Tény, hogy vannak, és lesznek olyan elkövetők, esetek, amikor egyértelműen kiderül a végrehajtás során, hogy nagyobb előnnyel jár az elkövetőt halála pillanatáig elzárni a társadalomtól, viszont többszöri felülvizsgálat, ellenőrzés, és különböző eljárások elvégzése, és ami a legfontosabb egy minimum idő letelte után ennek ellenkezője is bebizonyosodhat. Véleményem szerint ennek értékelése nem az ítélet pillanatában kell, hogy megtörténjen, leginkább a végrehajtás során, és a törvényben meghatározott idő elteltével, egy hosszabb procedúra folyamán.

*„Próbáltam néha-néha a halált,
De gyáva szívem mindig visszafájt,
Hiába siralomvölgy ez a tájék,
Úgy érzem néha, hogy valaki vár még.”*

(Juhász Gyula)

Köszönetnyilvánítás

Ez úton szeretném megragadni az alkalmat, hogy köszönetet mondjak mindazoknak, akik hozzájárultak Tudományos Diákköri munkám megírásához.

Dolgozatom elkészítése során nagyon sok segítséget kaptam, melynek végterméke lett: A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés, mint a magyar büntetőjog legsúlyosabb büntetése címet viselő mű.

Témaválasztásomhoz nagyban hozzájárult a büntetőjogi előadásokon és a szemináriumi foglalkozásokon elhangzott tudásanyag, így ezúton is köszönöm tanárainknak a rendkívül inspiráló előadásmódot.

Munkám során kérdéseimmel, problémáimmal bátran fordulhattam konzulensemhez, aki mindig készséggel segített ezek megoldásában. A konzultációk alkalmával, ötleteivel, szaktudásával hozzájárult a dolgozat elkészítéséhez.

Szeretném megköszönni továbbá szüleimnek, barátaimnak, hallgatótársaimnak, szakasztársaimnak, a sok támogatást, buzdítást mellyel támogattak, és bíztattak a munkám során.

„Mikor elkezdtem írni, azt mondták: ha befejezem a könyvem, valaki leszek...”

Mikor befejeztem a könyvem, azt mondták: ha már legalább három kötetem lesz, elismert leszek...

Mire három könyvem lett, azt mondták: ha annál a kiadónál írok majd, hatalmas leszek...

Mire annál a kiadónál írtam, azt mondták: győztél, ha már ismernek...

Mire megismertek, azt mondták: megöregedtél.

Köszönöm nekik, hogy megtanulhattam: ahogy nő az ember, vele együtt a kihívás és az elvárás is fokozódik.”

(Csabai Márk)

IRODALOMJEGYZÉK

1979. évi 11. törvényerejű rendelet a Büntetések és az Intézkedések végrehajtásáról

1993. évi XVII. törvény a büntető jogszabályok módosításáról

1998. évi LXXXVII. törvény a büntető jogszabályok módosításáról

2012.évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről

6/1996. (VII. 12.) IM rendelet a szabadságvesztés és az előzetes letartóztatás végrehajtásának szabályairól 1. § (1) bek.

Antal Szilvia - Nagy László Tibor - Solt Ágnes: Az életfogytig tartó szabadságvesztés empirikus vizsgálata, Kriminológiai tanulmányok, 2009. 46. köt., 54-94. p.

Antal Szilvia - Tatai Livia: Az életfogytig tartó szabadságvesztés büntetésről, Ügyészek lapja, 2008. Klnsz., 75-82. p.

Blaskó Béla: Magyar Büntetőjog, Általános rész, Tankönyv, Rejtjel Kiadó,2013,

Csóti András: A magyar börtönügy új kihívása: a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés, Börtönügyi Szemle 2/2005:25-28.

Dr. Czenczer Orsolya: Büntetés-végrehajtási igazgatás, rendészeti szakvizsga bizottság 2012, II. fejezet büntetés-végrehajtási jog,

Hagymási Kornélia: Végtelen idő a rácsok mögött - avagy mennyiben van ma létjogosultsága Magyarországon a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésnek. [A 2008. nov. 6-7-én, Balatonlellén megrendezett 19. ügyészségi szakmai-tudományos konferencián "A büntetés-végrehajtás európai uniós reformjának kérdései és az ügyészi tapasztalatok az egyes szankciók, eljárásjogi kényszerintézkedések érvényesüléséről" című szekcióülésen elhangzott előadás szerkesztett és javított változata] Börtönügyi Szemle, 2009., no. 2, 61-76 p

Havas Henrik: Könyörtelenek, életre ítélt gyilkosok,Libri Kiadó, Budapest,2012

Horváth Eszter: A három csapás az alkotmányos büntetőjog tükrében, Jogelméleti Szemle 2013/1.

Horváth Tibor: Tizenhárom év halálbüntetés nélkül. Félelmek, aggályok és ellenvélemények az AB határozat után, Belügyi Szemle 2004. 2-3. sz.

Horváth Tibor: Tizenhárom év halálbüntetés nélkül. Félelmek, aggályok és ellenvélemények az AB határozat után, Belügyi Szemle 2004. 2-3. sz.

http://fn.hir24.hu/itthon/2011/04/08/ahol_szomszed_is_otszoros/

http://index.hu/bulvar/2011/07/25/akiket_csak_a_halal_ment_meg_a_rabsagtol/

<http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes>,

http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2011_11_125_2498.html, Članak

http://www.blikk.hu/blikk_aktualis/20050117/ember_zoltan_nem_banja_hogy_gyilkolt

http://www.blikk.hu/blikk_aktualis/etlefogytiglan-a-gyalareti-remnek-2031239

Kelemen Ágnes: A halálbüntetés eltörlése és az életfogytiglani szabadságvesztés gyakorlata Angliában, Magyar Jog 1991. 1. sz.

Kiszely Pál - Nagy István: Az idő rabságában – A hosszú időre ítélték büntetés-végrehajtásának helyzete a Szegedi Fegyház és Börtönben. Börtönügyi Szemle, 2012/3sz./

Matovics Csaba: A Szegedi Fegyház és Börtön hosszúidős speciális rezsimű (HSR) körletének működési tapasztalatai, Börtönügyi Szemle, 2009.2sz., 99-108.oldal

Nagy Ferenc: A hosszú tartamú szabadságvesztés büntetőjogi kérdéseiről rövid hazai és nemzetközi kitekintés alapján, Börtönügyi Szemle 2005. 2. sz.7-18 oldal

Nagy Ferenc: Az életfogytig tartó szabadságvesztés-büntetésről. Európai áttekintés alapján. In.: Cséka-émlékkönyv. 1992. 377-399.

Polgár András: Egy szankció védelmében. [A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésről] Bűnügyi Szemle. Jogalkalmazók folyóirata, 2009., no. 4, 39-43 p

Sárkány István: Gondolatok az életfogytig tartó szabadságvesztésről. Főiskolai Figyelő Plusz. A Rendőrtiszti Főiskola tudományos folyóirata 3-4/93:373-386.

Szűcs András: A végrehajtási fokozat megváltoztatásának elméleti és gyakorlati kérdései, Börtönügyi Szemle 2009/4 szám,

Tóth Mihály: Életfogytig tartó szabadságvesztés és a remény joga újabb emberi jogi döntésekben, Jogtudományi Közlöny, 2012. 6. sz., 268-272. p.

Tóth Mihály: Gondolatok büntetőjogunk fejlődésének újabb dilemmáiról és távlatairól, Jura. A Janus Pannonius Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának tudományos lapja, 2010. vol. 16. no. 2, 97-105 p

Tóth Mihály: Remények és aggodalmak negyedik Büntető Törvénykönyvünk bölcsőjénél, Állam- és Jogtudomány, 2011. vol. 52., no. 4, 435-455 p